

POHJOIS-SAVON
MAAKUNTAOHJELMAN
TOTEUTTAMISSUUNNITELMA

TOTSU 2011 - 2012

POHJOIS-SAVON LIITTO

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

FINNVERA

POHJOIS-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN
TOTEUTTAMISSUUNNITELMA

TOTSU
2011 – 2012

Pohjois-Savon liiton julkaisu B:77

Painosmäärä 300 kpl
Kuopio 2010

Pohjois-Savon liitto
Sepänkatu 1, 70100 Kuopio
puh. (017) 550 1400
e-mail: kirjaamo@pohjois-savo.fi
faksi: (017) 550 1428

ISBN 978-952-5759-38-9
ISBN 978-952-5859-39-6 pdf
ISSN 1797-4410

Sisältö

Johdanto.....	4
1. Maakunnan kehitysnäkymät ja tavoitteet	5
1.1 Maakunnan nykytila ja kehitysnäkymät vuoteen 2012 sekä arvio maakuntaohjelman määrällisten tavoitteiden toteutumisesta vuoteen 2011	5
1.2 Uuden maakuntaohjelman tuomat muutostarpeet ELY-keskusten ja AVI:en strategia-asiakirjojen laadintaan	7
2. Maakuntaohjelman toteuttaminen vuosina 2011-2012	8
2.1 Edellisen TOTSU:n tavoitteiden toteutuminen	8
2.2 Toiminnan painopisteet ja keskeiset hankekokonaisuudet v. 2011-2012 maakuntaohjelman toimintalinjoittain..	11
TL1 Talouden uudistuminen	12
TL 2 Työvoiman riittävyys ja osaaminen	14
TL 3 Hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi	15
TL 4 Toimiva ja taloudellinen palvelu- ja kuntarakenne sekä saavutettavuus	16
2.3 Äkillisille rakennemuutosalueille kohdistettavat erityis-toimenpiteet	17
2.4 Erityisohjelmien ja muiden ohjelmien osuus maakuntaohjelman toteutuksessa	18
2.5 Toimenpiteiden vaikutusten arviointi	20
2.6 Pohjois-Savon ELY-keskuksen ja Itä-Suomen AVI:n strategisten tulossopimusten tarkistamistarpeet	20
3. Maakuntien yhteishankkeet sekä Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman kärkihankkeet hallinnonaloittain.....	21
3.1 Ylimaakunnalliset hankkeet	21
3.2 Pohjois-Savon kärkihankkeet ja hankekokonaisuudet	26
4. Rahoitustaulukot	31
LIITE Maakuntaohjelman seuranta- ja tavoiteindikaattorit	34

Johdanto

Pohjois-Savon maakuntavaltuusto hyväksyi kokouksessaan 7.6.2010 Pohjois-Savon maakuntaohjelman vuosille 2011-2014. Lakisääteinen maakuntaohjelma sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja erityispiirteisiin perustuvat kehittämisen tavoitteet, maakunnan kehittämisen kannalta keskeisimmät hankekokonaisuudet ja muut olennaiset toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi sekä suunnitelman ohjelman rahoittamiseksi. Maakuntaohjelmassa kirjattuja tavoitteita tarkennetaan ja aikataulutetaan vuosittain laadittavalla TOTSUlla sekä EU-rahoituksen kohdentamista linjaavalla maakunnan yhteistyöasiakirjalla (MYAK). TOTSUun kootaan maakunnan kehittämisen kannalta keskeiset hankkeet, joita toteutetaan laajalla yhteistyöllä. Samoin se sisältää esityksen keskeisten toimenpiteiden rahoittamiseksi. Tässä ominaisuudessa *TOTSU on maakunnan yhteinen tahdonilmaus sekä budjettiesitys valtion tulo- ja menoarvion laadintaan ja alueelliseen kohdentamiseen.*

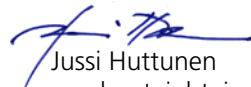
TOTSU on laadittu yhteistyössä kuntien, valtion viranomaisten ja maakuntaohjelman rahoittamiseen osallistuvien muiden tahojen kanssa sekä maakuntarajat ylittävien hankkeiden osalta muiden maakuntien kanssa. Maakuntaohjelma ja TOTSU linjaavat myös valtion aluehallintoviranomaisten toimintaa maakunnassa. Pohjois-Savon TOTSU onkin laadittu erityisen tiiviissä yhteistyössä Pohjois-Savon ELY-keskuksen kanssa, jonka strategisessa ja toiminnallisessa tulossopimuksessa otetaan huomioon maakunnan linjaukset ja painotukset. Pohjois-Savon painotuksista on keskusteltu myös AVI-viraston edustajien kanssa

Pohjois-Savon TOTSU on käsitelty maakunnan yhteistyöryhmässä 18.10.2010 ja hyväksytty maakuntahallituksessa 25.10.2010.

POHJOIS-SAVON LIITTO

Markku Rossi
maakuntahallituksen puheenjohtaja

Jussi Huttunen
maakuntajohtaja

POHJOIS-SAVON ELY-KESKUS

Kari Virranta
ylijohtaja

FINNVERA OYJ

Tarja Eskelinen
aluejohtaja

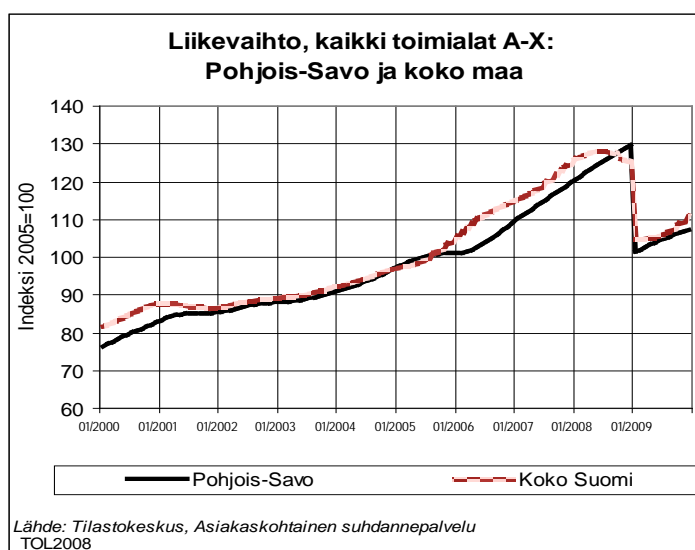
1. Maakunnan kehitysnäkymät ja tavoitteet

1.1 Maakunnan nykytila ja kehitysnäkymät vuoteen 2012 sekä arvio maakuntaohjelman määrällisten tavoitteiden toteutumisesta vuoteen 2011

Nykytila

Taantuman alku iski Pohjois-Savon maakunnan yrityksiin vuodenvaihteessa 2008–2009. Liikevaihdon ja viennin lasku oli maakunnan yrityksissä yhtä voimakasta kuin maassa keskimäärin.

Eniten taantumasta kärsivät metalliteollisuus, puu- ja paperiteollisuus sekä elektroniikkateollisuus. Alueen suurimmilla toimialoilla pahin lasku taittui vuoden 2009 puolivälissä, mikä kuvastaa koko maan kehitystä samalla ajanjaksolla.

Yleistä taantuman aaltoa vastaan parhaiten suurista toimialoista selviytyivät elintarviketeollisuus, kemian teollisuus, kauppa ja matkailu sekä yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Liikevaihdon lasku oli jyrkintä vientivetoisimmilla toimialoilla, kun taas kotimainen kysyntä piti yllä mm. elintarviketeollisuuden, matkailun ja palvelujen kulutuskysyntää. Yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat rahoitus- ja vakuutusalan kanssa kyenneet kasvattamaan liikevaihtoaan taantumasta huolimatta. Sosiaali- ja terveyspalveluissa kasvu on ollut vahvaa koko 2000-luvun ajan.

Metsäteollisuuden rakennemuutos koskettaa vahvasti koko Itä-Suomea, ja esimerkiksi Varkauden alueella on varauduttava Stora Enson tilojen uusiokäyttöön. Vuonna 2002 Varkauden tehtailla sellun, paperin ja sahatavaran valmistuksessa oli yli 1.400 työpaikkaa. Syksyyn 2010 mennessä niistä on menetetty yli 1.000. Tämän lisäksi talousalue menettää tehtaan alihankkija- ja palvelukysynnän sekä työntekijöiden ostovoiman menetysten vuoksi satoja työpaikkoja. Varkauden seudun voidaan arvioida menettäneen 2000-luvulla kerrannaisvaikutusten seurauksena noin 1.000 työpaikkaa.

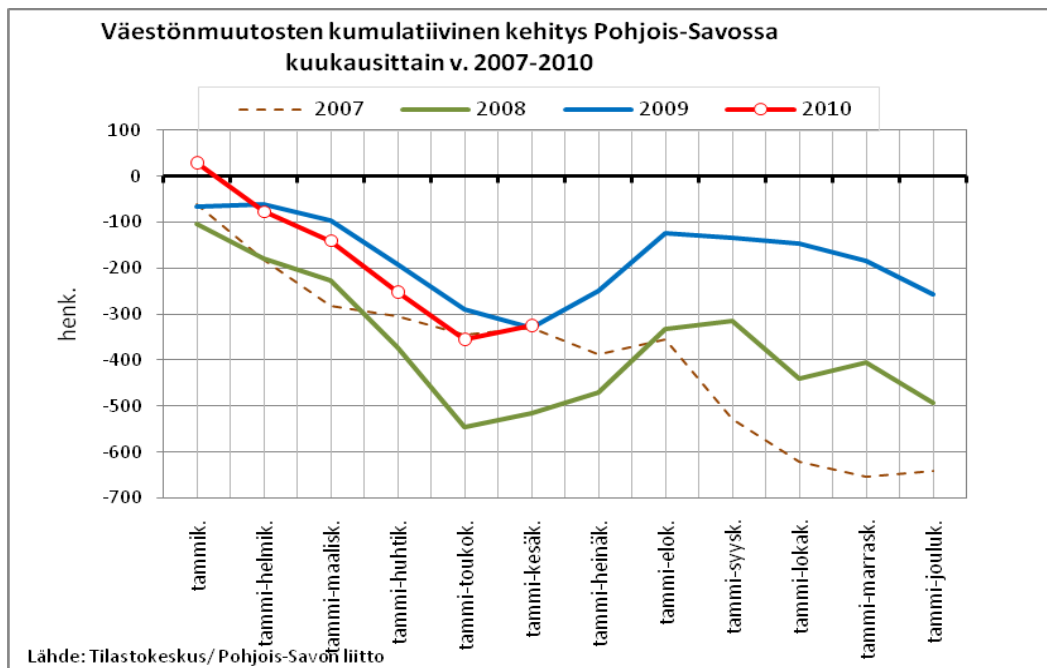
Varkauden tehtaiden neljästä paperikoneesta on syksyyn 2010 mennessä suljettu kolme ja tämän lisäksi Corenson kartonkikone. PK1:n sulkemisen jälkeen vuonna 2009 tehtaat työllistivät 730 työntekijää. Sanomalehti- ja luettelopaperin tuotanto lakkautettiin (PK 2 ja PK 4) kaupungissa syksyllä 2010. Tämän hetkisten tietojen mukaan Varkaudessa menetetään kahden paperikoneen sulkemisen vuoksi syksyn aikana arviolta 256 työpaikkaa ja Leppävirralla yhden tehtaan sulkemisen ja yritysten tuotannon uudelleenjärjestelyjen vuoksi 145 työpaikkaa eli yhteensä 401 työpaikkaa. Irtisanomisajat päättyvät tammi-maaliskuun 2011 aikana.

Uusimpien tietojen mukaan Varkaus ei tule saamaan toivottua NSE-Biofuels Oy:n biodieselin täyden kokoluokan tuotantolaitosta. Käynnissä olevan biodiesel-koelaitoksen jatko on avoin vuoden 2011 jälkeen.

Lakkautettavien työpaikkojen ja yritysten tekemien tuotannon uudelleenjärjestelyjen johdosta tyhjenevää ja saneerattavaa teollisuustilaa on vapautumassa Varkaudessa yhteensä n. 137 500 m² ja Leppävirralla n. 13 000 m².

Maakunnan viidestä seutukunnasta kaksi on nimetty äkillisen rakennemuutoksen alueeksi (Varkaus ja Koillis-Savo). Varkauden tilanne on edelleen heikkenemässä kun Stora Enso lakkauttaa sanomalehtipaperin tuotantonsa. Koillis-Savossa kartonkitehtaan jatkamisen tilanne on yhä avoin. Lisäksi Ylä-Savossa aiempina vuosina reilusti kasvanut vientiteollisuus koki taantuman aikana suuria vaikeuksia - kuten koko maakunnassa erityisesti metalli- ja konepajateollisuudessa, jonka seurauksena nähtiin merkittävä lomautusaalto sekä irtisanomisia. Kevään 2010 aikana lomautusten määrä on jyrkästi vähentynyt ja muunkin työttömyyden lisääntyminen on hidastunut. Ylä-Savon metalli- ja myös muilla teollisuuden haaroilla ollaan toiveikkaita, ja lähes kaikki lomautukset on alueella peruttu. Rakennus- ja kuljetusalalla työttömyys on kääntynyt maakunnassa jo selvään laskuun.

Pohjois-Savon muuttotappio siirtolaisuus huomioiden oli v. 2009 250 henkeä, mikä oli vain noin neljäsosa 1990-luvun lopun tasosta. Muuttotappiota on pienentänyt 2000-luvulla mm. kasvanut siirtolaisuus ja myös taantuman vaikutukset näkyvät vuoden 2009 tilastossa. Vuoden 2010 puolivälin väestömuutostilastojen perusteella muuttotappiot ovat vuoden 2009 tasolla, joten vuositasolla muuttotappiot eivät näillä näkymin suuresti lisäänty.

Vuoden 2010 työttömyyskehitys on ollut hiukan ennakoitua positiivisempaa. Erityisesti nuorten työttömyyden kehityksen odotettiin entisestään lisääntyvän kesään 2010 mennessä. Vaikka nuorisotyöttömyys on huolestuttavan korkealla tasolla, se on lähtenyt alenemaan kohtuullisen nopeasti.

Avointen työpaikkojen määrän ennakoitaan kääntyvän yhä selvempään nousuun lomautusten purkaututtua keskimääräiselle tasolle. Myös lisääntyneet aktivointitoimet ovat alkaneet vaikuttaa, mutta työmarkkinat eivät ole palautuneet taantumasta vielä normaalille tasolle.

Kehitysnäkymät vuoteen 2012

Pohjois-Savossa suhdannekäännö tapahtui vuosien 2009–2010 vaihteessa. Lähiaikojen kehitysnäkymien osalta voidaan olla varovaisen toiveikkaita, sillä työttömyyden kasvu on kesän 2010 tietojen perusteella pysähtynyt ja kääntynyt lievään kasvuun.

Vuodesta 2011 eteenpäin ollaan erilaisten vaikutusten ristivedossa, sillä aluetalouden kasvu, uusiutumisen vauhti ja suurten toimialojen (metalli- ja konepajateollisuus, metsäteollisuus, rakentaminen sekä sosiaali- ja terveystalvet) kilpailukyyn lisääntyminen vaikuttavat suuresti myös väestön muuttoliikkeeseen, työvoiman saatavuuteen sekä alueen houkuttelevuuteen työ-, yrittämis-, opiskelu- ja asumisympäristönä.

Ylä-Savossa ollaan toiveikkaita, ja positiivisia merkkejä oli nähtävillä jo kevään 2010 aikana. Nyt alueella on alkanut selvä nousu. Varkauden ja Juankosken elpymisestä ei ole vielä Varkauden akkutehdasta lukuun ottamatta nähty suoranaisia merkkejä, kun samaan aikaan Stora Enso lakauttaa sanomalehtipaperin tuotantonsa Varkaudessa. Toiveita asetetaan korjaavien hankkeiden tuloksellisuuteen, vapautuvien teollisuustilojen uusiokäytölle ja soveltuvuudelle uusien alueelle sijoittuvien yritysten tiloiksi sekä vientivetoisen teollisuuden, etenkin energiateknologiayritysten, tilauskantojen maltilliseen kasvuun tulevien vuosien aikana. Kuopion seudulla ollaan suurten infrahankeiden ja monipuolisen elinkeinoelämän rakenteen johdosta varsin optimistisia lähivuosien suhteen. Myös Sisä-Savon seudulla ollaan varovaisen toiveikkaita hyvin taantuman yli selvinneen elintarviketeollisuuden ja vaikeuksista elpävän puutuoteteollisuuden piirissä.

1.2 Uuden maakuntaohjelman tuomat muutostarpeet ELY-keskusten ja AVI:en strategia-asiakirjojen laadintaan

ELY-keskusten strategia-asiakirjassa tulevalle kaudelle täytyy pyrkiä aiempaa paremmin yhdistämään eri hallinnonalojen ja ministeriöiden tahtotilat yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, kuten maakuntaohjelmassakin asiat käsitellään. Strategia-asiakirjan tulisi sisältää strategisia valintoja ja aitoja kehittämisen painopisteitä. Pääpainopisteenä tulee olla elinkeinoelämän ja toimintaympäristön kilpailukyyn alueellinen kehittäminen ympäristö huomioiden.

AVI-virastojen strategia-asiakirjassa on syytä painottaa maakuntaohjelman ja maakuntasuunnitelman ohjaavaa vaikutusta, johon AVI:n strategia tulee kytkeä nykyistä selkeämmin. Pohjois-Savon maakuntaohjelmassa 2011-2014 painottuu aiempaa vahvemmin toimintalinja "Hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi", mistä syystä AVI:en strategiassa on syytä painottaa sosiaali- ja terveydenhuollon osuutta. Lisäksi tarvitaan uusia innovatiivisia ja asiakaslähtöisiä arviointimenetelmiä perinteisten menetelmien (kantelut ym.) rinnalle.

2. Maakuntaohjelman toteuttaminen v. 2011-2012

2.1 Edellisen TOTSU:n tavoitteiden toteutuminen

Edellisen toteuttamissuunnitelman kunkin toimintalinjan yhtenä painopisteenä olivat talouden elvyttämistoimet.

TOIMINTALINJA 1

Talouden uudistuminen

Toimintalinjalla 1 talouden elvytystoimina ovat julkisten investointien aikaistaminen, yritystoiminnan kilpailu- ja uudistumiskyvyn parantaminen sekä osaamiskeskittymien vahvistaminen. Vuoden alkupuolella käynnistyneitä julkisia tieinvestointeja ovat mm. VT9:n ja lentokentäntien kunnostaminen, muita julkisia investointeja ovat useiden koulujen peruskorjaus- ja uudisrakentamishankkeiden käynnistyminen.

Yritystoiminnan uudistamista ja kilpailukykyä parantavia rahoituspäätöksiä on tehty edellistä vuotta runsaammin. Pohjois-Savon ELY-keskus on myöntänyt yrityksen kehittämisavustusta, valmistelurahoitusta ja yksinyrittäjän ensimmäisen työntekijän avustusta 77 hankkeeseen 6,3 M€, mikä on noin 60 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Rakennerahastoilla on rahoitettu mm. Juankosken Putaansaaren yrityspuistoa ja Varkauden akkuteknologian koulutusta ja Matkusen yritysalueen liittymäjärjestelyitä sekä yritysten kansainvälistymishankkeita.

Osaamiskeskittymien vahvistumisessa merkittävintä on Kuopio ja Joensuun yliopistoista muodostettu Itä-Suomen yliopisto, joka aloitti toimintansa vuoden 2010 alussa. Lisäksi maakunnan strategian mukaisesti on tuettu elinkeinoelämää palvelevien t&k-kehitysympäristöjen rakentamista.

Erityisesti on tuettu yliopiston osaamisvahvuuksien bio-, lääke- ja ympäristöalojen osaamis- ja tutkimusympäristöjen kehittymistä alueen yritystoiminnan vahvistamiseksi. Alueellista vaikuttavuutta on edistetty tiiviillä ammattikorkeakouluhyteistyöllä soveltavan tutkimusosaamisen vahvistamiseksi. Myös tutkimukseen liittyvää liiketoimintaosaamista on edistetty.

Tekesin rahoitusta myönnettiin alkuvuonna 2010 tutkimuslaitosten tutkimushankkeisiin peräti 8,1 M€, kun koko edellisen vuoden rahoitus oli 9,7 M€. Yritysten tuotekehityshankkeisiin Tekes myönsi lisäksi 7,7 M€.

TOIMINTALINJA 2

Työvoiman riittävyys ja osaaminen

Työvoimapolitiikan toimeenpanoon Pohjois-Savon ELY-keskuksella on kuluvana vuonna käytettävissään noin 30,7 M€, missä on kasvua edelliseen vuoteen runsas 2,6 M€. Lisäyksen ansiosta työllisyyden hoidon toimenpiteiden kohteena oli 500 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. ESR-rahoitusta on myönnetty maakuntaohjelman mukaisesti yrittäjyyttä ja uutta liiketoimintaa luoviin toimenpiteisiin sekä työllisyys- ja koulutustoimenpiteisiin.

Toimintalinjan 2 tavoitteita edistetään muun muassa vuoden 2010 alussa käynnistyneellä ESR-rahoitteisella alueellisen ennakkoinnin kehittämishankkeella 2010–2011, jonka tavoitteena on työvoiman kysynnän ja tarjonnan välisen kohtaannon parantaminen sekä koulutus- ja kehityspanostusten suuntaaminen elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden kysyntää paremmin vastaavaksi. Hankkeen sidosryhmissä ovat edustettuna elinkeinoelämän järjestöt, koulutus- ja oppilaitokset eri asteilta (korkeakoulu, yliopisto ja ammatillinen toinen aste), aluehallinto, valtion aluehallinto ja ammattijärjestöt.

TOIMINTALINJA 3

Hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi

Paras-hankkeen tuloksena Ylä-Savon sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (Iisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi, Vieremä) on aloittanut toimintansa. Siiliset-yhteistoiminta-alueen muodostavat Siilinjärvi, Maaninka ja Nilsia, Siilinjärven toimiessa isäntäkuntana. Kuopio järjestää Tuusniemen terveyspalvelut ja on solminut aiesopimuksen Suonenjoen kaupungin kanssa.

KYSTERI-terveydenhuollon liikelaitoksen on tarkoitus aloittaa toimintansa 1.1.2011 ja palvelujen osalta 1.1.2012 (Pielavesi, Keitele, Vesanto, Tervo, Juankoski, Kaavi, Rautavaara, Leppävirta). Rautalammin ja Lapinlahti-Varpaisjärven (1.1.2011 Lapinlahti) osalta tilanne on avoin.

Hammaslääkärikoulutus on aloitettu syksyllä 2010 25 opiskelijan sisäänotolla. Itä-Suomen yliopiston hallitus on 28.9.2010 päättänyt hammaslääketieteen aloituspaikkojen lisäämisen 40:een. Koulutuksen tarvitseman uudisrakennuksen suunnittelu on edennyt ja rakennuksen odotetaan valmistuvan v. 2012. Toiminnoissa on rahoitusvajetta.

TOIMINTALINJA 4

Toimiva ja taloudellinen palvelu- ja kuntarakenne sekä saavutettavuus

Vuoden 2010 aikana ei tapahdu kuntien yhdistymisiä, mutta tänä aikana jatketaan vuoden 2011 alussa toteutuvien Karttulan ja Kuopion liitoksen sekä Lapinlahden ja Varpaisjärven liitoksen valmistelua.

Kuopion seudun ylikunnallisessa maankäytön suunnittelussa on ollut tavoitteena käynnistää rakennemallityö Kuopion työssäkäyntialueen kuntien yhteistyönä. Iisalmi, Kuopio ja Varkaus ovat selvittäneet yhteistyömahdollisuuksia kehityskäytävähankkeessa.

Ns. Kallan siltojen uusiminen VT5:lla jatkui. VT9:n kevyehköt kunnostustoimenpiteet käynnistyivät Suonenjoki-Kuopio -välillä ja ne valmistuvat v. 2010 aikana. Kuopion lentokentän liikennejärjestelyjen parantaminen käynnistyi ja työ valmistuu v. 2011. Laajakaistaa kaikille -hankkeen tuen haun Pohjois-Savon kilpailutus päättyi elokuun 2010 lopussa. Haun kohteina olleista 22 alueesta v:lle 2010 tuli tukihakemuksia vain 7:lle. Hankkeiden toteutus on jo osin käynnistynyt. Hakijoita vaille jääneet hankealueet ja v. 2011 hankkeet kilpailutetaan v. 2010 marraskuussa.

Savon radan parantaminen nopealle liikenteelle välillä Suonenjoki-maakunnan eteläraja on käynnissä EU-rahoituksella. Työt valmistuvat syksyllä 2011. Sen sijaan Savon radan perusparantamisen loppuun saattaminen välillä Kuopio-Pieksämäki ei ole saanut rahoitusta, mikä estää myös nopeuksien noston rataosalla.

Vesihuoltohankkeet ovat toteutuneet tai toteutumassa seuraavasti (alv 0):

- Alapitkä-Lapinlahti-siirtoviemäri (valtion osuus 550 000 €) valmistuu vuoden 2010 loppuun mennessä.
- Leppävirta-Varkaus-siirtoviemäri ja -yhdysvesijohto valmistuvat keväällä 2011.
- Könönkangas-Kaavi-yhdysvesijohto ja Laukka-aho-Kaavi-viemäri valmistuu vuoden 2010 loppuun mennessä. Hankekokonaisuuteen sisältyvää Tuusjärvi-Laukka-aho-yhdys- ja raakavesijohdot sekä siirtoviemäri -hanke on tarkoitus aloittaa 2011.

Erityisohjelmien ja muiden ohjelmien osuus maakuntaohjelman toteutuksessa

EU-ohjelmien rahoitusta on myönnetty alkuvuonna erityisesti maakuntaohjelman painotuksiin perustuviin teemoihin. Nämä teemat ovat energia- ja ympäristöteknologia, teknologiateollisuuden uudet suunnittelu- ja tuotantomenetelmät, mittaus- ja sensoriteknikka, hyvinvointialan yritysten tuotteiden ja palveluiden kaupallistaminen sekä liiketoiminnan kehittäminen. Syyskuun 2010 lop-

puun mennessä EAKR-ohjelman toimintalinjalle 2 (innovaatioiden ja verkostoitumisen edistäminen sekä osaamisrakenteiden vahvistaminen) puolettua hankkeista n. 83 % on ollut teemojen mukaisia.

Suurin osa v. 2010 rahoitetuista EAKR-ohjelman kehittämishankkeista on ollut Tekesin rahoittamia t&k-hankkeita. Näistä merkittävimpiä ovat olleet Itä-Suomen yliopiston, Geologian tutkimuskeskuksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteishankkeena toteuttama Metallikaivosalueiden ympäristöriskinarvioinnin osaamisen kehittäminen -hanke sekä Itä-Suomen yliopiston neuropsykiatriisiin oireimalleihin ja ohjelmistoprojektin käynnistämiseen liittyvät hankkeet. Vuoden aikana toteutetuista investointihankkeista suurimpia ovat olleet v. 2009 käynnistyneet Pohjois-Savon liiton tukemat Matkuksen ja Kylmämäen yritysalueiden rakentaminen sekä v. 2010 rahoitetut Putaansaaren yrityspuisto ja Navitas-yritysalueen liikennejärjestelyjen suunnittelu ja toteutus. Vuoden 2010 rahoitusta kohdennettiin myös Savon radan nopeustason nostoon. Oppimis- ja innovaatioympäristöjen vahvistamiseen liittyvistä hankkeista ovat merkittävimpiä olleet Rautaa rajoitta -oppimisympäristöhanke sekä Biokeskus Kuopion tautimalli- ja kantasolututkimuksen infrastruktuurin vahvistamiseen liittyvä hanke. Talouden taantuma hidasti yritystukien kysyntää, mutta vuoden loppua kohden kysyntä on elpynyt.

ESR-rahoitusta on vuoden 2010 aikana ohjattu ennen kaikkea työttömyyden, etenkin rakenteellisen työttömyyden vähentämiseen sekä yrittäjyyden edistämiseen. Näistä esimerkkeinä ovat Iisalmen seudun välityömarkkinahanke, Varkauteen ja Leppävirralle kohdistuva VIRE-välityömarkkinahanke sekä maakunnallinen Startti yrittäjäksi -hanke. Vuoden aikana muita merkittäviä hankkeita ovat olleet muun muassa yritysten kansainvälistymisosaamisen valmennushanke YKO, ympäristöinnovaatioiden kaupallistamishanke Envi-Runway sekä myynnin johtamisen osaamiseen liittyvä MYYJO-koulutushanke.

EU:n maaseutuohjelmassa suurin osa rahoituksesta on kohdistunut perus- ja erikoismaatalouden kehittämishankkeisiin sekä yritystukiin, joilla on tavoitteena monipuolistaa maaseudun elinkeinorakennetta.

Kuopion seudun osaamiskeskus on kansallinen koordinaattori hyvinvointi- ja elinkeinoklusterissa sekä jäsenenä terveyden bioklusterissa (Health-Bio), elintarvikekehityksen klusterissa ja ympäristöteknologiaklusterissa. Kuopion seudun OSKE-kokonaisuus vastaa Pohjois-Savon uuden maakuntaohjelman painotuksia. Osaamiskeskus on vuoden 2010 aikana terävöittänyt profiiliaan ja fokusoinut toimenpiteitään selkeästi asioihin, joissa Kuopion seutu on sekä kansallisesti että kansainvälisesti vahvimmillaan. Yhtenä läpäisyperiaatteena toiminnassa on ollut keskittyminen turvallisuuteen, niin elintarvike-, lääke- kuin ympäristöturvallisuuteen. Eo. aiheisiin liittyen on käynnistetty erillisselvityksiä, tehty kartoituksia sekä toteutettu Itä-Suomen yliopiston hallinnoimana Pharmaceutical Gateway China/-Finland -hanketta, jossa mukana ovat myös Suomen muut terveyden bioklusteriin kuuluvat osaamiskeskukset.

Varkaus on kulunut liitännäisjäsenenä **energiateknologiaklusteriin**. Vuonna 2010 tehdyssä työssä on painottunut Varkauden uuteen osaamisalaan, akkuteknologiaan, liittyvät selvitykset ja edistämistoimet. Samoin on käynnistetty yrityslähtöisiä erillisselvityksiä.

Pohjois-Savo on ollut mukana myös matkailu-Oskessa ja asumisen klusteriohjelmassa, mutta niiden vaikuttavuus maakunnan elinkeinoelämään on ollut toistaiseksi vähäistä.

Aluekeskusohjelmat päättyivät vuoden 2010 alussa, ja maakunnan kolme **KOKO-ohjelmaa** (koheesio- ja kilpailukykyohjelmaa) käynnistyivät. Kuopion seudun ohjelma on alueellisesti laajin ja siinä korostuu Koillis-Savossa ja Sisä-Savossa maaseudun kehittäminen. Kuopion välittömällä vaikutusalueella on eräänä painopisteenä ollut yhteistyö palvelujen tuottamisessa ja maankäytössä.

Ylä-Savon KOKO-ohjelma on uudistanut seudun elinkeinopoliittista strategiaa ja vahvistanut alueen osaamista. Varkauden seudun KOKO-ohjelma ulottuu myös Etelä-Savon maakunnan puolelle, ja sen toiminta on painottunut voimakkaasti elinkeinopoliittian uudistamiseen, mm. metsäteollisuuden rakennemuutoksesta johtuen. KOKO-ohjelmat ovat omaltaan osaltaan edistäneet maakuntaohjelman tavoitteiden toteutumista.

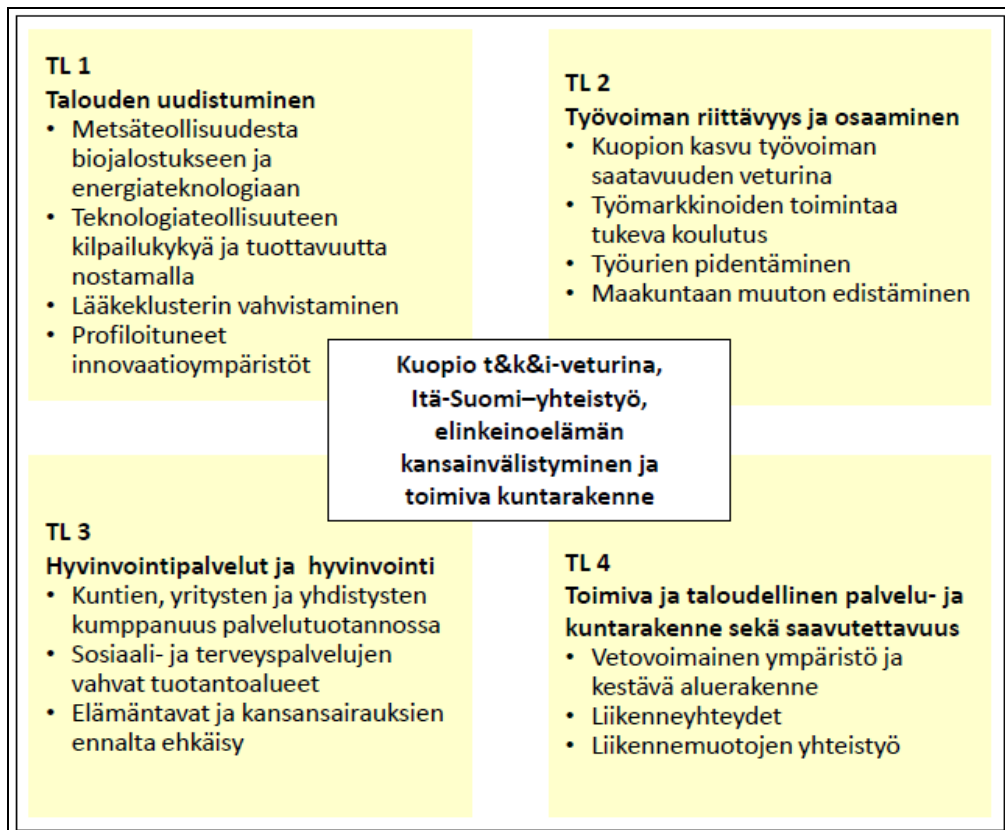
Alueellistamishankkeiden toteutuminen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, THL:n alueellistamisesta Kuopioon on periaatepäätös, mutta valtion tuottavuusohjelman vuoksi tavoite on tällä hetkellä enintään 15 henkilötyövuotta vuoteen 2014 mennessä.

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen toiminta käynnistyi 1.11.2009. Kuopioon sijoittuu nyt noin 13–14 työpaikkaa. Fimea on laatinut henkilöstön siirtymissuunnitelman ja tilatarveselvityksen vuoteen 2014 saakka, jolloin toiminnot ovat kokonaisuudessaan alueellistuneet Kuopioon.

2.2 Toiminnan painopisteet ja keskeiset hankekokonaisuudet v. 2011-2012 maakuntaohjelman toimintalinjoittain

Pohjois-Savon maakuntastrategiaan perustuvan maakuntaohjelman sisältö esitetään tiivistetysti seuraavassa kuviossa.

Seuraavina kahtena vuotena kehittämissuunniteluja sekä rahoitusta, niin EU-, valtion, kunta- kuin yksityistekin rahoitusta suunnataan seuraaviin painopisteisiin. Painopistevalinnat perustuvat maakuntaohjelman linjauksiin, maakunnan tämän hetkisiin haasteisiin sekä kasvu- ja kehitysmahdollisuuksiin.

TL1 Talouden uudistuminen

Toimintalinjan tavoitteena on uudistaa Pohjois-Savon taloutta ja yritystoimintaa innovoinnin, teollisuuden ja palveluiden tuottavuuden nousun sekä elinkeinoelämää palvelevien osaamiskeskittymien ja oppimisympäristöjen vahvistamisella. Kehitettävät innovaatio- ja osaamiskeskittymät ovat (1) energiateknologia, biopolttoaineet, biojalostus ja uusi mekaaninen puunjalostus (2) teknologianteollisuuden tuottavuus, (3) lääkeklusteri, (4) hyvinvointipalvelujen uudistamista tukeva käytännön tutkimus- ja kehitystyö, (5) maidontuotannon, jalostuksen ja tuotekehitys sekä (6) kaikilla aloilla tuottavuutta nostava mittaus- ja sensoriteknikka.

Kansainvälinen taloudellinen tilanne on vaikuttanut kielteisesti maakunnan teollisuuteen, etenkin metsä- ja teknologiateollisuuteen, tosin vaikutukset olivat arvioitua pienempiä. Kansainvälisen kilpailukykyä varmistakseen teknologiateollisuus tarvitsee uutta teknologiaa ja tuotteita. Metsäteollisuuden voimakkaan rakennemuutoksen seurauksena metsäraaka-aineen hyödyntämiseksi on löydettävä uusia tuotteita. Maakunta tarvitsee myös uusia kasvuhakuisia vientiyrityksiä. Uuden yritystoiminnan synnyttämisessä maakunnan profiloituneilla osaamiskeskittymillä on suuri merkitys; niiden yhteyttä elinkeinoelämään ja osana innovaatioketjuja tulee vahvistaa.

Toimintalinjan yleiset painopisteet ovat:

- Pk-yritysten kilpailu- ja uusiutumiskykyä sekä kansainvälistymistä parantavat palvelut ja hankkeet (*P-S:n ELY-keskus, Finnvera, P-S:n liitto, kunnat, yritykset*)
  - veturiyrityksiin kytkeytyvien alihankintaverkostojen vahvistaminen
  - yritysten tuottavuuden parantaminen uusien tuotantovälineiden käyttöönotolla sekä kilpailukyyn vahvistaminen yritysverkostojen avulla
  - Pohjois-Savon elinkeinoelämän kansainvälistymisen toimintamallin toteuttaminen
- Uusien innovaatioiden löytäminen ja sitä kautta uusien markkinalähtöisten tuotteiden aikaansaaminen eri osaamisaloja yhdistämällä (*P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto, oppilaitokset, yritykset*)
  - hyvinvointi-, ympäristö-, energia- ja elintarvikealan osaamisen rajapintojen, yhteistyön tukeminen sekä niitä tukevat perusteknologiat, kuten bioteknologia, mittausteknologia ja kehittyvä materiaaliteknologia
- Uusyrityspenestuksen tukitoimenpiteet (*P-S:n ELY-keskus, Finnvera*)
- Yritysten toimitilahankkeet silloin, myös kun kunta tai kiinteistöyhtiö on ylläpitäjänä (*P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto, kunnat, yritykset*)
  - tuetaan mm. rakennemuutoksen seurauksena tyhjiille jääneiden tilojen kunnostamista uusiin käyttötarkoituksiin
- Maatalouden rakennekehityksen tukeminen tavoitteena kilpailukykyiset maatilat ja tuottavuuden nousu, painoalana maitotalous (*P-S:n ELY-keskus*)

METSÄTEOLLISUUDESTA BIOJALOSTUKSEEN JA ENERGIA TEKNOLOGIAAN

- Varkauden energia- ja biojalostusteknologian keskittymän vahvistaminen, uutena painoalana akkuteknologia ja sen sovellukset (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, kunnat, Savonia-amk, tutkimuslaitokset, yliopistot, yritykset*)
  - yrityksiä palvelevan energiateknologian t&k-ympäristön vahvistaminen sekä bioenergian raaka-aineiden ja polttoaineiden kehittäminen
  - tuetaan biodieseltuotantolaitoksen rakentamista Varkauteen
  - puun biojalostuksen tutkimus- ja tuotantoresurssien kehittäminen yliopisto-, ammattikorkeakoulu-, tutkimuslaitos- ja yritys yhteistyönä
- Tuetaan metsäraaka-aineen uusia käyttömahdollisuuksia mm. rakentamisessa, komposiiteissa, puuelementeissä ja muissa puutuotteissa sekä elintarviketeollisuudessa (*P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto, Finnvera, yritykset sekä yliopistot ja tutkimuslaitokset*)
  - tutkimus- ja kehittämistoiminta, yritysperustanta

- Äkillisille rakennemuutosalueille kohdistettavat erityistoimenpiteet on esitetty tarkemmin luvussa 3.3
  - rakennemuutosalueille tulee saada nykyistä joustavammat rahoitusinstrumentit
  - esitetään Koillis-Savoa vuoden 2011 loppuun äkilliseksi rakennemuutosalueeksi ja Varkauden seutua vuoden 2012 loppuun

TEKNOLOGIATEOLLISUUTEEN KILPAILU-KYKYÄ

- Teknologiateollisuutta palvelevan osaamiskeskittymän ja yhteistyöverkoston vahvistaminen (*P-S:n liitto, P-S:n ELY, kunnat, oppilaitokset, yliopistot ja tutkimuslaitokset sekä yritykset*)
  - hitsauksen, koneistuksen, digitaalisen valmistuksen, pintakäsittelyn ja materiaaliteknologian työkalut yrityksille sekä kehittämisessä tarvittavan tutkimus- ja kehitysympäristön rakentaminen
- Yrityksiä tukevan, tuottavuutta nostavan ja kehittämistä koordinoivan teknologiansiirto-, tutkimus- ja koulutusohjelman toteuttaminen (*P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto, oppilaitokset, kunnat, yritykset*)
  - kehittämisen tavoitteina ovat avainteknologioissa innovaatioympäristön vahvistaminen, eri osapuolten yhteistyön koordinointi, yhteistyö teknologiansiirrossa ja yritysoppilaitosyhteistyössä sekä tuotantoverkon edistämiseksi tarvittava kenttätyö yritysten kanssa

LÄÄKEKLUSTERIN VAHVISTAMINEN

- Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukseen (Fimea) t&k-ympäristön tukeminen ja keskuksen alueellisen vaikuttavuuden lisääminen (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, STM, kunnat, yritykset*)
  - Fimean roolin vahvistaminen kansainvälisessä lääkealan turvallisuuskeskusverkostossa, erityisosaamisalana hoidon vaikuttavuuden arviointi
  - tuetaan kv-lääkeyritysten etabloitumista Kuopion seudulle
- Vahvistetaan edelleen lääkealan tuotekehitysympäristöä Savilahden tiedepuistossa (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, I-S:n yo, tutkimuslaitokset, yritykset*)

PROFILOITUNEET INNOVAATIO-YMPÄRISTÖT

- VTT:n toimintojen vahvistaminen Kuopiossa (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, valtio, yritykset*)
  - tuetaan Kuopion tiedelaakson painoalojen mukaisen toiminnan vahvistumista VTT:llä
- EU:n kemikaaliviraston ja Kuopion tiedeyhteisön yhteistyön vahvistaminen lääkekemikaalien alalla
  - vaikuttavuuden lisääminen ja sitä kautta uuden yritystoiminnan synnyttäminen
  - kytkytyminen kriisinhallintakeskuksen toimintaan
- Savilahden kampuksen elinkeinoelämää tukevan oppimis-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioympäristön (OIS-keskuksen) varustamisen tukeminen (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, kunnat, Savonia-amk, I-S:n yo*)
  - OIS-keskus käsittää huipputeknologiaa hyödyntävän terveystieteiden simulaatio-osaamiskeskukseen, joka mahdollistaa hoito- ja asiakastilanteiden simuloimisen; tilaa voidaan hyödyntää hyvinvointipalvelujen yksityisten ja julkisten tuottajien opetus- ja testausympäristönä
- Pohjois-Savon maito- ja elintarviketalouden osaamiskeskittymän vahvistaminen (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, kunnat, I-S:n yo, Savonia-amk, muut oppilaitokset, yritykset*)
  - ravitsemusosaamisen hyödyntäminen elintarviketuotannossa
  - elintarviketalouden t&k-kehitysympäristön vahvistaminen Savonia-ammattikorkeakoulussa ja Itä-Suomen yliopistossa
- Maakunnan matkailukeskittymien vahvistaminen, painopisteenä Tahkovouri ja sen verkottuminen muihin matkailukeskuksiin (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, kunnat, yritykset*)
  - matkailun yhteismarkkinoinnin aikaansaaminen

TL 2 Työvoiman riittävyys ja osaaminen

Työvoiman osaaminen ja saatavuus ovat kriittisiä menestystekijöitä Pohjois-Savossa. Saatavuutta parannetaan nostamalla työhön osallistuvuutta parantamalla osaamista ja hyvinvointia, takaamalla koulutuspaikka, lisäämällä työharjoittelua, työssä oppimista ja aikuiskoulutusta, lisäämällä Kuopion kasvua ja alueen vetovoimaa työikäisen väestön saamiseksi muualta sekä kohdistamalla koulutusta työmarkkinoiden tarpeiden mukaisesti. Työvoiman tuottavuutta parannetaan työntekijöiden ammatillista osaamista kehittämällä sekä johtamista ja työyhteisöjä kehittämällä.

Maailmanlaajuisen laman seurauksena maakunnan työttömyysaste nousi vuodenvaihteessa 2009-2010 14 %:iin, ollen pahinta Varkauden seudulla ja Ylä-Savossa. Elinkeinoelämän kasvuvauhti ei ole likikään lamaa edeltävällä tasolla. Tästä syystä yksi painopiste tulee olemaan työvoiman kysynnän aktivoimisessa sekä työvoiman osaamisen ylläpitämisessä. Työttömyyden kasvun hillitsemisen ohella maakunnassa on syytä varautua lamaa ja ikärakenteen vanhenemista seuraavaan työvoimapulaan. Tätä toteutetaan kohdistamalla erityisiä toimenpiteitä etenkin nuorisoon, mutta toisaalta tukemalla työssä olevan väestön työssä jaksamista.

Toimintalinjan yleiset painopisteet ovat:

- Toteutetaan työmarkkinoiden kysynnän mukaisesti koulutustakuu ammatillisen toisen asteen koulutuksessa (*oppilaitokset, kunnat, P-S:n liitto*)
  - koulutustakuun toteuttaminen edellyttää lisäresursseja ammatilliselle toiselle asteelle, eli nykyistä enemmän aloituspaikkoja ja valtionrahoitusta
- Työssä oppimisen ja aikuiskoulutuksen resursseja tulee lisätä, jotta turvataan työvoiman saatavuus, parannetaan tuottavuutta ja pidennetään työuria (*P-S:n ELY-keskus, oppilaitokset, työnantajat*)

TYÖMARKKINOIDEN TOIMINTAA TUKEVA KOULUTUS

- Työvoiman kysynnän ja koulutustarjonnan kohtaantoa parannetaan maakunnallisella ennakoinnilla yhteistyössä ELY-keskuksen, oppilaitosten ja työmarkkinaosapuolten kanssa. (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, oppilaitokset, työmarkkinaosapuolet*)
  - tavoitteena koulutusresurssien mitoitus työvoiman kysyntää vastaavasti
- Tuetaan tuotantoeläinlääkäreiden erikoistumiskoulutuksen järjestämistä Pohjois-Savossa (*I-S:n yo, Helsingin yo, Savonia-amk, P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, kunnat, OKM*)
  - koulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen tarvitaan rahoitusta ennen pysyvän valtionrahoituksen saamista
  - varaudutaan osarahoittamaan eläinsairaalaa, jossa erikoistumiskoulutus tapahtuu

KUOPION KASVU TYÖVOIMAN SAATAVUUDEN VETURINA JA MAAKUNTAAN MUUTON EDISTÄMINEN

- Vahvistetaan Kuopion asemaa valtakunnanosakeskuksena ja kansainvälisenä innovaatiokeskitymänä (*Kuopio, P-S:n liitto, muut kunnat, P-S:n ELY-keskus*)
- Parannetaan maakunnan tunnettuutta ja vetovoimaa Kuopio-vetoisella maakunnallisella markkinointihankkeella (*Kuopio, P-S:n liitto, kunnat, P-S:n ELY-keskus, oppilaitokset, yritykset*)
- Edistetään työperusteista maahanmuuttoa kohdennettuna työvoiman saatavuusvaikeuksista kärsiville aloille sekä järjestetään toimivat kotouttamispalvelut (*P-S:n ELY-keskus, kunnat*)
- Edistetään koulutuksen kansainvälistymistä ja monikulttuurisuutta, lisätään opiskelijoiden kansainvälisyysvalmiuksia (*P-S:n ELY-keskus, kunnat, oppilaitokset*)
- Yliopisto- ja ammattikorkeakoulutuksen tuotteistaminen kansainvälisille markkinoille (*I-S:n yo, Savonia, P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto*)
  - edistää myös kansainvälisen osaavan työvoiman saatavuutta

TYÖURIEN PIDENTÄMINEN

- Tuetaan koulupudokkuutta ehkäiseviä toimenpiteitä (*kunnat, oppilaitokset, P-S:n ELY-keskus*)
- Parannetaan nuorten vastavalmistuneiden työllistymistä (*P-S:n ELY-keskus, kunnat, oppilaitokset, yritykset*)
- Tuetaan toimenpiteitä työikäisten työhön osallistuvuuden nostamiseksi: työhyvinvointi, työvoiman ammatillinen osaaminen, työtapojen joustavuus (*P-S:n ELY-keskus, kunnat, yritykset*)

TL 3 Hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi

Väestön hyvinvoinnin taso on heikko, mikä näkyy erityisesti yli 40-vuotiaiden alhaisena työhön osallistumisena, sairastavuutena ja suurena sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeena. Hyvinvointia on nostettava sosiaali- ja terveyspalvelujen kantokyvyn ja työvoiman tarjonnan turvaamiseksi. Keinoja kansansairauksien vähentämiseksi ovat terveyden edistämisen priorisointi ja varhainen puuttuminen ongelmiin, terveellisten elämäntapojen ja kulttuurin edistäminen sekä tutkimustiedon siirtäminen käytännön toimenpiteiksi. Sosiaali- ja terveyspalveluja tehostetaan edistämällä palvelujen monituottajamalleja, kokonaisvaltaista ohjausta, palveluyrittäjyyttä, asiakaskeisyyttä ja palvelu- ja kuntarakennemuutostusta. Kuopion osaamiskeskittymän roolia käytännönläheisenä hyvinvointipalvelujen kehittäjänä vahvistetaan.

Pohjois-Savossa ns. ikävakioitu sairastavuusindeksi oli v. 2008 121,4 (koko maa=100). Maakunnan eri alueilla tilanne on hyvin erilainen sairastavuusindeksin vaihdellessa Siilinjärven indeksistä 105,4 Rautavaaran indeksiin 170,8. Sosiaalista hyvinvointia kuvaavat toimeentulotuen bruttomenot olivat Pohjois-Savossa 5,5 % koko maan menoista, eli väestöosuutta, joka on 4,7 %, merkittävästi suuremmat (v. 2009). Pohjois-Savon väestön hyvinvoinnin tila on siten hyvin ongelmallinen.

Pohjois-Savon kuntataloudessa sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannukset ovat 2000-luvulla nousseet nopeammin kuin kuntien muut toimintakulut. Paine sosiaali- ja terveysmenoihin kasvaa edelleen, mm. vanhenevan väestörakenteen myötä. Maakunnassa on tällä hetkellä yli 23 000 yli 75-vuotiasta henkilöä, väestöosuuden ollessa 9,4 %, ja osuus nousee edelleen. Kuntatalouden ja väestörakenteen haasteisiin pyritään löytämään kestäviä palvelutuotannon ratkaisuja.

Toimintalinjan yleiset painopisteet ovat:

- Maakunnan sairastavuusindeksin ja taloudellisen huoltosuhteen kehittäminen myönteiseen suuntaan (*kunnat, kuntayhtymät*)
- Väestön ikärakenteen vanhenemiseen varautuminen painottamalla (ikäihmisten laatusuosituksen mukaisesti) omassa kodissa asumista tukevia palveluja (*kunnat, kuntayhtymät, järjestöt, yritykset*)

KUNTIEN, YRITYSTEN JA YHDISTYSTEN KUMPPANUUS PALVELUTUOTANNOSSA SEKÄ PALVELUJEN VAHVAT TUOTANTOALUEET

- Monipalvelumallien ja palveluntuottajien hinta- ja laatutietoisuuden kehittäminen (*P-S:n liitto, P-S:n ELY-keskus, STM, kunnat ja kuntayhtymät, SITRA, yritykset, I-S:n yo, Savonia-amk*)
  - Hyvinvointipalveluja järjestävien kuntien ja kuntayhtymien palvelustrategioita ja toimintatapoja kehitetään siten, että muodostuu julkisten, yksityisen ja järjestöjen monituottajamalleja. Kehitetään kilpailutusosaamista ja yksityisten palveluntuottajien verkostoja.
- Terveydenhuollon teknologian hyödyntäminen palvelujen järjestämisessä (*P-S:n ELY-keskus, I-S:n yo, Savonia-amk, sairaanhoitopiiri, KYS, kansainväliset rahoituslähteet, kunnat, tutkimus- ja oppilaitokset, yritykset, järjestöt*)
  - Tavoitteena ovat mobiili- ja internet-ratkaisujen sekä digitaalisen median menetelmien kehittäminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Erityisesti keskitytään sairauksien ennaltaehkäisyyn, kroonisten kansansairauksien hoitoon ja ikääntyvien toimintakyvyn tukemiseen.
  - Etä- ja omaishoidon, palvelujen ja tuotteiden kehittämis- ja innovaatioympäristön rakentaminen

ELÄMÄNTAVAT JA KANSANSAIRAUKSIEN EHKÄISY

- Ehkäistään ennalta nuorten syrjäytymistä ja parannetaan nuorten hyvinvointia sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpitein. Toimenpiteitä tarvitaan myös muilla toimintalinjoilla (työllisyys, koulutus ja nuorisotoimi) (*kunnat ja kuntayhtymät, P-S:n ELY-keskus, STM, OKM*)
- Terveellisiä elämäntapoja ja terveyttä edistävät käytännöt, erityisesti työhyvinvoinnin kehittäminen (*STM, P-S:n ELY-keskus, kunnat ja kuntayhtymät, yritykset, P-S:n liitto, I-S:n yo, työterveyshuollon organisaatiot*)

TL 4 Toimiva ja taloudellinen palvelu- ja kuntarakenne sekä saavutettavuus

Hyvin toimiva yhteysverkko ja viihtyisä elinympäristö ja riittävät palvelut vaikuttavat elinkeinoelämän ja maakunnan kilpailukykyyn. Toimintalinjan tavoitteena on turvata kestävä aluerakenteen kehittäminen, Pohjois-Savon nopea juna- ja lentoliikenteen saavutettavuus sekä turvalliset tiestön pitkittäis- ja poikittaisyhteydet Pohjois-Savon sisällä ja Pohjois-Savosta ulos. Tavoitteena on myös turvata maatalouden ja bioenergian tarvitsemat liikenneyhteydet. Henkilö- ja tavaralogistiikkaa kehitetään logistiikkakeskuksen ja matkakeskuksen avulla ja juna- ja autokuljetusten yhdistelyllä. Pääosa liikenneinfrastruktura tulee rahoittaa valtion budjettivarojen kuten muissakin maakunnissa. Tarkoituksenmukainen aluerakenne ja luonnonvarojen kestävä käyttö parantavat Pohjois-Savon kilpailukykyä.

Kaupungistuminen on edennyt viimeisten vuosikymmenten aikana Pohjois-Savossa. Pohjois-Savon aluerakenne on tiivistynyt viime vuosikymmeninä Kuopion seudulla.

Valtakunnan tasolla tehdyt liikenneverkon kehittämistä koskevat pitkän aikavälin ratkaisut ja ennakkokaavailut eivät tue Itä-Suomen tavoitteita. Tämän vuoksi maakunnan tasolla liikenneverkon kehittämisessä on nostettu korostetusti esille Pohjois-Savon saavutettavuuden parantaminen ja elinkeinoelämän kilpailukykyyn turvaaminen.

Etelä-Suomi satamineen ja pääterminaaleineen on Pohjois-Savon näkökulmasta sekä raide- että tieliikenteen lähteville ja saapuville kuljetuksille tärkein sekä merkitykseltään kasvava kuljetussuunta. Pohjois-Savon kilpailukyky ja saavutettavuus onkin Kuopion lentoaseman ohella ennen kaikkea VT5:n, VT9:n ja Savon radan varassa. Keskeiset Pohjois-Savon liikennejärjestelmään liittyvät ongelmat ovat Savon radan turvallisuusriskit, hidas junayhteys Helsinkiin ja yöjunavuoron puuttuminen, VT5:n puutteellinen turvallisuus ja välityskyky sekä logistiikan korkeat kustannukset.

Toimintalinjan yleiset painopisteet ovat:

- Tehokkaan, toimivan ja kilpailukykyisen kunta- ja palvelurakenteen selvittäminen (*P-S:n liitto, kunnat*)
- Ylikunnallisten toimintojen ja hankkeiden edistäminen (*kunnat, P-S:n ELY-keskus, P-S:n liitto*)
  - mm. yhdyskuntatekniikka, vesiluonnon hoito, joukkoliikenne, kehittämisvyöhykkeet ja energiatarveselvitykset kaava-alueilla
- Itä-Suomi-yhteistyö liikennejärjestelmien kehittämisessä ja joukkoliikennestrategian toteuttamisessa (*I-S:n maakunnan liitot, P-S:n ELY-keskus*)
- Saavutettavuuden parantaminen Helsinkiin ja Pietariin

VETOVOIMAINEN YMPÄRISTÖ JA KESTÄVÄ ALUERAKENNE

- Vesihuoltohankkeet sekä etenkin Ylä-Savossa vesistöjen ja valuma-alueiden kunnostus (*ELY-keskus, kunnat, vesihuoltolaitokset*)
  - Pajulahti-Kuuslahti-Jynkänniemi-siirtoviemäri ja yhdysvesijohto, 1,75 milj. €
  - Tuusjärvi-Laukka-aho-yhdys- ja raakavesijohdot sekä siirtoviemäri, 1,70 milj. €
- Laajakaistaverkon rakentaminen koko maakuntaan, toteutus 2010-2014 (*ELY-keskus, LVM, kunnat, P-S:n liitto, yritykset*)

LIIKENNEYHTEYDET

- Savonradan nopeustason nosto maakunnan eteläraja-Suonenjoki -välillä (*P-S:n liitto, Livi*)
- Itä-Suomen pääliikennekentän, Kuopion lentoaseman toimintojen monipuolistaminen (*Finavia, Kuopio, P-S:n liitto, yritykset*)

LIIKENNEMUOTOJEN YHTEISTYÖ

- Itä-Suomen logistiikkakeskuksen valmistelu (*Kuopio, Livi, P-S:n liitto, yritykset*)
- Joukkoliikenteen palvelutason turvaaminen (*P-S:n ELY-keskus, kunnat*)

2.3 Äkillisille rakennemuutosalueille kohdistettavat erityistoimenpiteet

Valtioneuvosto on nimennyt Pohjois-Savosta rakennemuutosalueiksi Varkauden seutukunnan vuoden 2011 loppuun ja Koillis-Savon vuoden 2010 loppuun. VN jatkoi kesällä 2010 Varkauden seutukunnan määräaikaan vuodelle. Varkaudessa on tyhjenemässä 137.550 m² teollista tilaa, jonka käyttöönotto vaatii arviolta 70 – 150 M€:n saneeraukset. Leppävirralla tyhjenee 13.000 m²:n teollisuustilat. Suuri osa tyhjenevistä Stora Ensolta vapautuvista tiloista on otettavissa uuteen käyttöön aikaisintaan kesällä 2012 paperikoneiden purkamisen ja tilojen kunnostamisen vaatiman ajan vuoksi. Tästä syystä ja yrityshankinnan tarvitseman ajan vuoksi Varkauden seutukunnan rakennemuutosalueen aikaa tulee jatkaa vuoden 2012 loppuun.

Juankoski menetti arviolta 200 teollista työpaikkaa vuoden 2008 lopussa Stromsdal Oy:n konkurssin vuoksi. Jatkajan saaminen tehtaalle on ollut vaikeaa ja hidasta ja ratkeaa vasta syksyllä 2010. Rakennemuutosongelmien jatkohoito tarvitsee Koillis-Savon rakennemuutosalueen jatkoa vuodelle 2011.

Kaudella 2008 – kesä 2010 rakennemuutosalueille on kohdistettu erillisrahoitusta yhteensä 12.340 M€. Valmistelussa ja uusiin hankkeisiin saatua rahoitusta on vielä jäljellä 8.078 M€, mistä suuri osa on varattu mittaluokaltaan huomattavasti suurempiin yrityshankkeisiin Varkaudessa. Yhteensä kansallista ja EU:n Itä-Suomen ohjelmakehyksen rakennemuutosrahoitusta on saatu 20.418 M€.

Pääosa rakennemuutosrahoituksesta on kaksi TEMin kansallista rahoitusinstrumenttia, yritysten kehittämistuki ja tuki työllisyysperusteisiin investointeihin. Rakennemuutosalueille rahoitus voidaan myöntää maksimiprosenteilla, mutta muuten rahoituksessa on samat ehdot kuin muussakin yritysrahoituksessa. Rahoitusosuudessa saatu n. 5 %:n korotus ei ole ratkaisevaa uusien yrityshankkeiden saamiselle. EU:n ohjelmakehyksen varauksessa voidaan käyttää EAKR:n ja ESR:n rahoitusehtoja ja -kohteita, mutta käytännössä TEM:n hallinnonalan ulkopuolisia hankkeita on ollut vähän. Yritys-, investointi- ja työllisyys Hankkeiden lisäksi rahoitusta on suunnattu lähinnä yrityksiä palvelevan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseen. Laajemmin STM:n ja OKM:n hankkeita, esimerkiksi toimitilojen saneerausta taloudellisissa vaikeuksissa olevissa kunnissa ei ole voitu rahoittaa.

Alueet tarvitsevat nykyistä vahvemman ja laajapohjaisemman tuen vakavien rakennemuutosongelmien hoitoon.

Kehittämisesityksiä rakennemuutostojen tehostamiseksi

- Rakennemuutosrahoituksen instrumentteja tulee joustavoittaa ja välinevalikoimaa lisätä.
- Suuri osa rakennemuutoksista aiheutuu suurten yritysten toimista ja yritykset ovat usein avainasemassa ongelmien hoidossa. Rakennemuutosalueilla suuryritysten ja monikansallisten yritysten hankkeita tulee rahoittaa samoilla ehdoilla kuin pk-yrityksiä. Suuryritysten tukiprosentti ra-

kennemuutosalueilla on nostettava 10 %:sta maksimissaan 35 %:iin Saksan menettelyn mukaisesti.

- Kansallista rahoitusmäärää työllisyyskoulutukseen ja työllisyysperusteisiin investointeihin tulee lisätä, koska tämä rahoitus on reagoitakyvyltään nopeaa ja joustavaa.
- Kehittämiseen soveltuvaa kansallista rahoitusmäärää tulee lisätä, esimerkiksi yritysten ympäristötukea, sekä etsittävä keinoja saada kansallinen teknologiarahoitus mukaan rakennemuutosalueiden ongelmien hoitoon. Tulee myös selvittää useampien hallinnonalojen saamista mukaan rakennemuutosongelmien hoitoon.
- Monissa tapauksissa alueelliset rakennemuutosongelmat johtuvat globaaleilla markkinoilla toimivien yritysten ratkaisuksista. Tällaisia ongelmia ei voida hoitaa pelkillä alueiden elinkeinopolitiikan resursseilla. Alueet tarvitsevat TEM:n tuen vaikeiden rakenneongelmien hoidossa. TEM:n tulee kilpailuttaa valmiiksi kansalliset ja kansainväliset kontaktit omaavat konsultit, jotka voidaan ottaa välittömästi mukaan alueiden ongelmien hoitoon.
- Konsultteja on rahoitettu ELY-keskuksen toimintaympäristötuella ja myös maakunnan kehittämisrahaa käytetään tähän työhön. Toimintaympäristötuki on ehdoiltaan säädeltyä. Lisää reagoitinopeutta ja joustavuutta saadaan, kun TEM osoittaa ELY-keskuksille määrärahan rakennemuutoskonsulttien palkkaamiseen.

2.4 Erityisohjelmien ja muiden ohjelmien osuus maakuntaohjelman toteutuksessa

Pohjois-Savossa toteutettavilla EU-ohjelmilla ja kansallisilla erityisohjelmilla tuetaan maakuntaohjelman toteutumista. Maakuntasuunnitelman strategiset suuntaviivat ja sen hetkisen maakuntaohjelman painopisteet on huomioitu erillisohjelmia ja muita ohjelmia laadittaessa. Uudistuneen maakuntasuunnitelman ja -ohjelman myötä em. ohjelmia suunnataan siten, että niillä pystytään tukemaan myös maakuntaohjelman uudistuneita painopisteitä.

Pohjois-Savon kehittämisen strategia ei perustu maakunnan aluetyypittelyyn, esim. erikseen kaupunki- ja maaseutualueille asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Maakunnan strategia perustuu kärkiajatteluun, osaamiskeskittymien vahvistamiseen sekä niiden verkostoitumiseen maakunnan muiden alueiden kanssa. Tällöin toimenpiteet harvoin kohdistuvat tai niiden vaikutus ulottuu ainoastaan maaseudulla tai kaupunkiin. Tästä syystä Pohjois-Savon TOTSU:n hankkeita ei ole luokiteltu erilaisten aluetyyppien mukaan.

EU-ohjelmat

Pohjois-Savossa toteutettavia EU:n rakennerahasto-ohjelmia ovat Itä-Suomen EAKR-ohjelma ja Manner-Suomen ESR-ohjelman Itä-Suomen alueosio. Rakennerahasto-ohjelmien lisäksi Pohjois-Savossa toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa ja elinkeinokalatalouden kehittämisohjelmaa. Ohjelmilla tuetaan erityisesti Pohjois-Savon maakuntaohjelman painotuksia. Näitä ovat teknologiateollisuuden tuotannollisten ja teknologisten menetelmien sekä yritysverkostojen vahvistaminen, metsäteollisuuden uudistaminen energia-alalle ja biojalostukseen, mittaus- tekniikan ja laskennallisen osaamisen soveltaminen eri aloilla, maitotalouden osaamis- ja kehittämispuitteiden sekä jalostuksen kehittäminen. Lisäksi kehitetään lääkeklusteria sekä rahoitetaan hyvinvointipalvelujen valmistelu- ja päätöstyökaluja ja niitä tukevia tietojärjestelmiä sekä käytäntöjä uudistavia kehityshankkeita.

Vuonna 2011 EAKR-toimenpideohjelman rahoitusta kohdennetaan ennen kaikkea yritystukiin. Lisäksi varaudutaan oppimis- ja innovaatioympäristöjen vahvistamiseen, alueellistamishankkeiden vaatimiin investointeihin sekä alueiden saavutettavuuden parantamiseen liittyviin hankkeisiin. Vuonna 2011 suurin yksittäinen rahoitusosuus kohdistetaan Savon radan nopeustason nostoon, johon ohjataan 3,5 miljoona euroa.

ESR-toimenpideohjelman rahoitusta ohjataan v. 2011 yrittäjyyden edistämiseen ja yritysten kansainvälistymiseen sekä alkavien yritysten tukemiseen ja erityisryhmien yrittäjyyden tukemiseen. Lisäksi painotetaan muun muassa nuorten työllisyysvalmiuksien kehittämistä ja innovaatioympäristöjen ja -verkostojen luomista ja tukemista.

Alueellisen maaseutuohjelman rahoitusta suunnataan yritystukiin. Vuoden aikana varaudutaan myös rahoittamaan perus- ja erikoismaatalouden kehittämishankkeiden jatkoon liittyviä toimia. Lisäksi yksi vuoden 2011 merkittävimmistä painopisteistä on valtakunnallisen Laajakaistaa kaikille -hankkeen Pohjois-Savoa koskeva osuuden osarahoittaminen. Hanketta rahoitetaan maaseuturahaston valtakunnallisesta kehyksestä, joten Pohjois-Savon rahoituskehikseen hanke ei vaikuta.

Osaamiskeskusohjelmat

Pohjois-Savo on mukana viidessä osaamiskeskusohjelmassa. Kuopion seutu on mukana hyvinvointiklusterissa, terveyden bioklusterissa, elintarvikekehityksen klusterissa sekä ympäristöteknologia-klusterissa, joista hyvinvointiklusterissa Kuopiolla kansallinen koordinaativastuu. Kuopion seudun osaamiskeskusohjelman toimintaa täsmennetään siten, että hyvinvointi ja turvallisuus ovat läpäisevinä painopisteinä kussakin osaamisklusterissa. Näissä asioissa Kuopio on sekä kansallisesti että kansainvälisesti huipputasoa ja ne ovat maakuntaohjelman mukaisia painopisteitä.

Varkauden seutu on ollut liitännäisjäsenenä tulevaisuuden energiateknologiaklusterissa, mutta Varkautta esitetään varsinaiseksi jäseneksi osaamiskeskusohjelmaan. Varkaus on Pohjois-Savon maakuntaohjelman mukaisesti maakunnan energiateknologian osaamiskeskittymä. Maakunta on hankerahoituksen kautta mukana myös matkailu- ja elämystuotantoklusterissa sekä asumisen osaamisklusterissa.

Osaamiskeskusohjelmissa painopisteenä on uuden osaamispohjaisen yritystoiminnan synnyttäminen, yritysten kansainvälistyminen sekä laajemmaltikin alan osaamispotentiaalin vahvistaminen. Ohjelmien koordinointi ja esiselvitysten sekä alustavien hankevalmistelujen rahoitukseen myönnetään osaamiskeskusohjelmiin tarkoitettua maakunnan kehittämisrahaa. Ns. Oske-kärkihankkeisiin haetaan niin EU- kuin kansallista rahoitusta.

Koheesio- ja kilpailukykyohjelmat

Pohjois-Savossa toteutetaan vuosina 2010-2013 kolmea koheesio- ja kilpailukykyohjelmaa (KO-KO). Ylä-Savon ohjelma kattaa kaikki Ylä-Savon kunnat. Sen painopistealueet ovat seudullisen elinkeinostrategian laatimisessa ja sen toteuttamisessa sekä alueen osaamispääoman vahvistamisessa.

Kuopion seudun ohjelma on alueellisesti laajin kattaen Kuopion seudun lisäksi maaseutumaiset Sisä-Savon ja Koillis-Savon alueet. Ohjelma sisältää palvelurakenteen uudistamisen ohella maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta, innovaatioverkostojen rakentamista sekä maaseutuelinkeinojen kehittämistä.

Varkauden seudun KOKO käsittää myös Pieksämäen seudun Etelä-Savon puolelta. Leimallista ohjelmalle ovat kehittämistoimenpiteet, joilla pyritään vähentämään äkillisen rakennemuutoksen taloudellisia vaikutuksia sekä seudullisen yhteistyön kehittäminen.

KOKO-ohjelmien laatimisesta ja toteuttamisesta on neuvoteltu maakuntaliiton ja seutujen kesken, ja seudut ovat olleet mukana Pohjois-Savon maakuntaohjelman laadinnassa.

2.5 Toimenpiteiden vaikutusten arviointi

Yhteenvedo arvioituista vaikutuksista maakuntaohjelman toimintalinjoittain

Toimintalinja	Ympäristövaikutukset	Taloudelliset vaikutukset	Sosiaaliset ja tasa-arvo-vaikutukset
TL 1 Talouden uudistuminen	++ Talouden uudistuminen merkitsee uuden ympäristöteknologian kehittämistä, energiatehokkuutta, aluerakenteen tiivistymistä ja uusien ympäristöä säästävien menetelmien käyttöönottoa. Bioenergian käytön lisääminen vähentää kasvihuonekaasuja	+++ Maakunnan elinkeinojen nykyisten vahvuuksien ja uusien avausten kehittämisen parantaa maakunnan talouden kilpailukykyä. Talouden investoinnit ja laajat kehittämishankkeet elvyttävät aluetaloutta.	+ Elintarvike- ja maitotalouden kehittyminen tasapainottaa aluerakennetta, samoin äkillisten rakennemuutosalueiden tukeminen. Talouden uudistuminen vähentää työttömyyden uhkaa ja siten lisää myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia. Keskittyvä aluerakenne voi heikentää alueellista tasa-arvoa.
TL 2 Työvoiman riittävyys ja osaaminen	+ Osaamisen vahvistuminen parantaa välillisesti myös ympäristönäkökulmien huomioon ottamista.	+ Yliopisto- ja ammatillisen koulutuksen kehittäminen (mm. koulutustakuu) vahvistaa maakunnan taloutta työvoiman tarjonnan ja osaamisen kautta. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaannon parantuminen ennakoitua kehittämällä vahvistaa taloutta.	+ Väestön osaamisen lisääntyminen parantaa sosiaalista tasa-arvoa. Koulutustakuun käyttöönotto ehkäisee syrjäytymistä.
TL 3 Hyvinvointipalvelut ja hyvinvointi	+ Yhteistoiminta palvelujen järjestämisessä voi merkitä resurssien parempaa hyödyntämistä ja siten parempaa ympäristöä. Palvelujen keskittyminen saattaa lisätä liikennetarvetta, mutta terveydenhuollon teknologian kehittyminen lisää palvelujen saavutettavuutta.	+ Hyvinvointipalvelujen uudet tuottamistavat tukevat yrittäjyyttä ja julkisen, yksityisen sekä 3. sektorin välistä yhteistyötä, joka monipuolistaa alue-taloutta. Työhyvinvoinnin paraneminen vahvistaa myös taloutta. Palveluiden tehokkaampi järjestäminen vähentää rasitusta kuntataloudelle.	++ Hyvinvointia edistävillä toimenpiteillä on kokonaisuutena myönteinen sosiaalinen vaikutus. Ennalta ehkäisevät toimenpiteet lisäävät väestön sosiaalista ja terveydellistä hyvinvointia.
TL 4 Toimiva ja taloudellinen palvelu- ja kuntarakenne sekä saavutettavuus	++ Raideliikenteen kehittäminen tukee hyvää ympäristöä, kuten myös liikennemuotojen yhteistyö. Vesihuoltohankkeet parantavat vesien laatua ja eheyttävät asutusta.	++ Pohjois-Savon hyvä saavutettavuus vahvistaa maakunnan elinkeinoelämän kehittämisedellytyksiä. Vesihuolto parantaa yritystoiminnan edellytyksiä.	+ Toimivat liikennejärjestelmät, hyvät liikenneyhteydet ja keskitetty vesihuolto edistävät väestön tasa-arvoa.

2.6 Pohjois-Savon ELY-keskuksen ja Itä-Suomen AVI:n strategisten tulossopimusten tarkistamistarpeet

Pohjois-Savon ELY-keskuksen strategisen tulossopimuksen tarkistamista on valmisteltu yhdessä, kumppanuusperiaatteen mukaisesti, Pohjois-Savon liiton kanssa.

Itä-Suomen AVI:n strategisen tulossopimusasiakirjan toimintaympäristökuvauksessa näkyvät AVI:n toiminnan painopisteet, peruspalvelut, väestön ikääntyminen ja väestön terveys, joissa Itä-Suomen tilanne on heikohko, mistä syystä Itä-Suomen tilanne näyttää turhankin synkkänä. Talouden, työllisyyden ja elinkeinoelämän kehityksen osalta toimintaympäristökuvauksen tulisi olla sama kuin ELY-keskuksen strategisessa tulossopimuksessa.

3. Maakuntien yhteishankkeet sekä Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelman kärkihankkeet hallinnonaloittain

3.1 Ylimaakunnalliset hankkeet

Tässä luvussa esitellään valtion budjettiin esitettävät tai muutoin ministeriöiden kanssa erikseen neuvoteltavat ylimaakunnalliset hankkeet.

Liikenne- ja viestintäministeriö
<i>(alueviranomainen = tuen tai toimenpiteen kohde tai neuvotteluesityksen tekijä)</i>
Alueviranomainen: Pohjois-Savon ELY-keskus
1. Valtatien 5 parantaminen välillä Mikkeli–Juva, 87 M€   - ylimaakunnallinen hanke: <i>Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu</i>   Toimenpiteet: Mikkeli–Juva-välin tiesuunnitelma valmistuu v. 2012. Hankekokonaisuuteen sisältyvän Mikkelin ohikulkutien tiesuunnitelma on valmis. Esitetään parantamistöiden käynnistämistä v. 2012.   Perustelut: Valtatie 5 välittää Pohjois- ja Etelä-Savon, Kainuun maakuntien välistä sekä niistä pääkaupunkiseudulle suuntautuvaa liikennettä ja kokoaa myös Pohjois-Karjalasta pääkaupunkiseudulle suuntautuvaa raskasta liikennettä. VT5 on myös tärkeä työmatkaliikenteen väylä ja se tulee parantaa Kajaaniin saakka.   Mikkeli–Juva-väli muodostuu kahdesta jaksosta, joilla molemmilla on ongelmana liikenneturvallisuus sekä liikenteen sujuvuus. Mikkelin kohdan tieosuutta kuormittavat VT5:n liikenteen lisäksi VT13 sekä kaupungin sisäinen liikenne. Tie täydennerään nelikaistaiseksi Mikkelin kohdalla. Visulahden ja Nuutilanmäen välillä tie rakennetaan uuteen maastokäytävään nelikaistaisena keskikaidetienä. Nuutilanmäen ja Juvan välillä rakennetaan nykyisten ohituskaistojen kohdalle keskikaiteet.   2. Valtatien 23 parantaminen välillä Varkaus–Viinijärvi, 25 M€   - ylimaakunnallinen hanke: <i>Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Kainuu</i>   Toimenpiteet: Hankkeen tiesuunnittelu on käynnissä. Parantamistöitä esitetään käynnistettäväksi v. 2013.   Perustelut: VT23 on Pohjois-Karjalan keskiselle ja pohjoiselle osalle erittäin tärkeä yhteys eteläiseen Suomeen. Tieosuus Liperin Kontkala–Varkaus ei vastaa nykyisellään liikenteen sujuvuuden ja turvallisuuden vaatimuksia. Tien liikennemäärät ovat kasvaneet huomattavasti ennakoitua nopeammin ja raskaan liikenteen arvioidaan tulevaisuudessa edelleen kasvavan. VT23:n peruskorjaus on Pohjois-Karjalan elinkeinoelämän kehittämisen kannalta välttämätön.   Tie on tarpeen parantaa koko matkalta. Perusparantaminen edellyttää tien tason nostoa valtatie ja nykyisen liikenteen edellyttämälle tasolle. Raskaimmat toimenpiteet kohdistuvat välille Karvio–Varkaus, joka on vaaka- ja pystygeometrialtaan huono ja ohitusmahdollisuudet heikot.

3. Valtatien 5 parantaminen välillä Leppävirta–Kuopio, 69 M€

- *ylimaakunnallinen hanke: Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Kainuu, Pohjois-Karjala*

Toimenpiteet:

Leppävirta–Palokangas-välin tiesuunnitelma on valmis. Välin Palokangas–Humalajoki-tiesuunnittelu on parhaillaan käynnissä. Leppävirta–Kuopio-hanke esitetään käynnistettäväksi v. 2013.

Perustelut:

Tieosuus on geometrialtaan ja tekniseltä tasoltaan erittäin puutteellinen sekä liikenneturvallisuudeltaan ongelmallinen. Tien parantaminen nykyiselle paikalleen on vain osin mahdollista, koska tie kulkee valtakunnallisesti arvokkaaksi luokitellun kulttuurimaisema-alueen läpi sekä myös entisen Kotalahden kaivoksen kaivoskuilujen ylitse. Alue on myös tiheään rakennettu, mikä lisää tien onnettomuusherkkyyttä.

Leppävirta–Palokangas tieosuudelle rakennetaan kolme keskikaiteellista ohituskaistaa. Välillä Palokangas–Humalajoki tie parannetaan moottoritienä uuteen maastokäytävään nykyisen tien länsipuolelle.

Tavoitteena on VT5:n perusparantaminen Kajaaniin saakka.

4. Savonradan perusparantaminen välillä Kouvola–Kajaani, 68,8 M€

- *ylimaakunnallinen hanke: Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Kainuu, Pohjois-Karjala*

Toimenpiteet:

Kiireellisin toimenpide on rataosan Pieksämäki–Kuopio perusparantamisen loppuun saattaminen (sepelituki-kerroksen uusiminen ja kiskonvaihto). Hanke sisältyy Livi:n TTS:aan vuosille 2011- 2014. Hanke esitetään toteutettavaksi em. suunnittelukauden alkupuolella vuosina 2011- 2012. Kustannukset ovat 68,8 M€.

Perustelut:

Raskas liikenne kasvaa merkittävästi Talvivaaran kaivoksen kuljetusten johdosta, mm. vaaralliset rikkihappokuljetukset, jotka edellyttävät rataverkolta hyvää kuntoa.

Vauhdittaakseen Savonradan kehittämistä Pohjois-Savon ja Etelä-Savon maakunnat ovat suunnanneet merkittävällä tavalla EU:n tavoite 1 -ohjelman varoja radan nopeuttamistoi-miin. Pohjois-Savossa rahoitus kohdistui vuosina 2006-2007 Kuopio–Suonenjoki-rataosaan ja vuosina 2009-2011 maakunnan raja–Suonenjoki -rataosaan. Vastaavasti Etelä-Savon puolella on toteutettu nopeuttamishankkeita EU-varoin pitäen lähtökohtana, että valtiolta vasta-vuoroisesti tekee radalle mahdollisesti tarvittavat perusparantamiseen kuuluvat toimenpi-teet.

Muualla maassa rataverkon kehittäminen tapahtuu valtion varoin ja Itä-Suomea oleellisesti nopeammassa aikataulussa. Esim. samalla matkaetäisyydellä Helsingistä olevan Seinäjoen aikaetäisyys on kolme tuntia, kun Kuopion vastaava on neljä tuntia, Keravan oikoradasta huolimatta.

Jotta maakuntien rahoittamat nopeutushankkeet voidaan hyödyntää aikataulussa, se edel-lyttää vuosi vuodelta viivästyneiden Savonradan perusparantamistöiden loppuunsaattamis-ta. Liittojen merkittävä panostus rataverkkoon tulee huomioida **toteuttamalla Pieksämäki–Kuopio-radnan parannustyöt Livi:n TTS-kauden alkupuolella eli vv. 2011- 2012 niillä rataosil-la, joilla nopeudennoston edellyttämät toimenpiteet on tehty EU-varoin. Työn painottu-mista suunnittelukauden alkupäähän perustelee myös käyttökänsä päässä olevien kisko-
jen huono kunto** (tutkimuksissa on kiskoissa todettu pitkittäismurtumia).

5. Karjalan radan perusparantaminen nopean henkilöliikenteen tasolle välillä Luumäki-Kitee

- *ylimaakunnallinen hanke: Etelä-Karjala, Pohjois-Karjala, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Kainuu*

Toimenpiteet:

Tasoristeysten poistaminen ja perusparantaminen nopean liikenteen edellyttämälle tasolle.

Hankkeiden toteuttaminen esitetään käynnistettäväksi v. 2012.

Perustelut:

Vauhdittaakseen Karjalan radan kehittämistä, Liikennevirasto (aikaisemmin Ratahallintokeskus) toteuttaa yhteistyössä Pohjois-Karjalan maakuntaliiton ja kuntien kanssa hanketta tasoristeysten poistamiseksi välillä Joensuu-Kitee. Hankkeen tavoitteena on liikenneturvallisuuden parantaminen ja henkilöliikenteen matka-aikojen lyhentäminen sekä maakuntien saavutettavuuden parantaminen. Hanke on osa Itä-Suomen EAKR-ohjelman toteuttamista.

Saavutettavuuden parantaminen edellyttää käynnissä olevan hankkeen lisäksi rataosuuden Luumäki-Kitee tasoristeysten poistamisen sekä Luumäki-Joensuu-rataosuuden nopeuden noston edellyttämät sähkörata- ja turvalaitemuutostyöt.

Pohjois-Karjalassa on ajan tasalla oleva tasoristeysten poiston yleissuunnitelma ja Etelä-Karjalassa on käynnistynyt vanhentuneen yleissuunnitelman tarkistaminen.

6. Elinkeinoelämän kannalta tärkeiden vähäliikenteisten teiden parantaminen, lisäys valtakunnalliseen tasoon 100 M€

- *ylimaakunnallinen hanke: Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Kainuu, Pohjois-Karjala*

Toimenpiteet:

Esitetään tienpidon rahoituksen nostamista 630 M€:oon.

Perustelut:

Nykyinen perustienpidon rahoitus (530 M€) riittää nykykunnan säilyttämiseen päätieverkolla, mutta alemman tieverkon ja siltojen kunto uhkaa heiketä. Alueellisia tiehankkeita ei pystytä toteuttamaan elinkeinoelämän kilpailukyyn ja tarpeen edellyttämällä tavalla. Perustienpidon määrärahojen niukkuudesta johtuen ELY-keskuksella ei ole mahdollisuuksia parantaa heikkoon kuntoon päässeitä seututieyhteyksiä, joiden merkitys on elinkeinoelämän kuljetuksille erityisen suuri. Nykykunnossaan kuntien väliset maantieyhteydet eivät myöskään tue kuntien välistä kasvavaa yhteistyötä. Perustienpidon vuosirahoitus tulee nostaa 630 M€:n tasolle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

(alueviranomainen = tuen tai toimenpiteen kohde tai neuvotteluesityksen tekijä)

Alueviranomainen: Etelä-Savon maakuntaliitto, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Pohjois-Savon liitto, Kainuun maakunta - kuntayhtymä

1. Ammatillisen toisen asteen aloituspaikkojen riittävyyden varmistaminen Itä-Suomessa

- *ylimaakunnallinen hanke: Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu*

Toimenpiteet:

Ammatillisen toisen asteen nuorten ja aikuisten vuosiopiskelijapaikkoja Itä-Suomessa tulee lisätä vielä vuosina 2011 ja 2012.

Perustelut:

Itä-Suomen maakunnissa tavoitteena on koulutustakuun toteuttaminen. Sitä tarvitaan työvoimapulan torjunnassa, nuorten syrjäytymisen estämisessä ja Itä-Suomen pitämisessä elinkelpoisena alueena yrityksille. Koulutustakuuta ei voida toteuttaa nykyisellä määrällä nuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen vuosiopiskelijapaikkoja, joista Pohjois-Savossa on pulaa nuorisoasteella ja aikuiskoulutuksessa. Koulutusresurssit ovat Etelä-Savossa riittäneet paremmin, mutta näkymät ovat huolestuttavia. Pohjois-Karjalassa koulutuspaikat nuorisoasteella ovat riittäneet, mutta jatkossa resursseja suunnataan aikuiskoulutukseen.

Riittävää koulutustarjontaa ja kohdentamista ei voida varmistaa pelkästään valtakunnallisella tasolla tehtävällä koulutuksen ennakoinnilla ja mitoituksella, vaan tarvitaan yhteistyötä Itä-Suomen maakuntien välistä yhteistyötä. Kuitenkaan mikään ennakointi ei voi ennalta nähdä yllättävien talouden ja yritystoiminnan muutosten edellyttämiä ammatillisen koulutuksen toimenpiteitä. Tämän vuoksi tarvitaan koulutuksen ylläpitäjiltä riittäviä resursseja ja pelivaraa päättää koulutuksen kohdentamisesta paikallisesti.

Itä-Suomen lääninhallituksen selvityksen mukaan ilman opiskelupaikkaa jäi v. 2008 Itä-Suomessa 399 nuorta. Kevään 2010 yhteishaun tulosten perusteella ammatillisen nuorisoasteen koulutuksen ulkopuolelle jäi Pohjois-Savossa 230 nuorta riittämättömän vuosiopiskelijapaikkamäärän vuoksi. Aloituspaikkoja tarvitaan lisää sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla sekä tekniikan ja liikenteen aloilla Savon ammatti- ja aikuisopistossa (SAKKY) ja Ylä-Savon ammattiopistossa (YSAO) logistiikassa. SAKKY ei ole voinut ottaa koulutukseen kaikkia työmarkkinatuella opiskelevia aikuisia riittämättömän vuosiopiskelijapaikkamäärän vuoksi. ELY-keskus on ostanut opiskelijapaikkoja työttömille samoin kuin Etelä-Savossa. Kun nämä ostot loppuvat, lisääntyy vuosiopiskelijapaikkamäärän vaje selvästi nykyistä n. 230 suuremmaksi.

Etelä-Savon ammattiopisto ESEDU kykeni tarjoamaan kaikille hakeneille koulutuspaikan ottamalla 100 opiskelijaa yli vuosiopiskelijakiintiön. Vuonna 2011 resurssit eivät enää riitä TEMin ja ELYn lopettaessa perusopiskelijapaikkojen hankkimisen ostopalveluna työttömille. Tällöin ESEDU joutuu jättämään koulutuksen ulkopuolelle joko nuoria tai aikuisia, mikäli koulutusresursseja ei saada lisää. Savonlinnan ammattiopistossa (SAMledu) opiskelijapaikat ovat riittäneet nuorisoasteella, mutta pulaa on ollut ammatillisessa täydennyskoulutuksessa.

2. Kielivalintojen monipuolistaminen ja venäjän kielen opetuksen vahvistaminen Itä-Suomessa

- *ylimaakunnallinen hanke: Pohjois-Savo, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu*

Toimenpiteet:

Itä-Suomen maakunnat esittävät, että **opetus- ja kulttuuriministeriö antaa Itä-Suomen maakuntien kunnille kokeiluluonteisesti luvan päättää kieliopetuksen järjestämisestä siten, että kunta voi antaa oppilaille mahdollisuuden valita peruskoulussa B1-kieleksi ruotsin tai venäjän.** Mikäli oppilas valitsee B1-kieleksi venäjän, hänen on viimeistään kahdeksannelta luokalta alkaen sisällytettävä ruotsi valinnaisten kieliensä joukkoon, jotta hänelle syntyy valmius saavuttaa virkamieheltä edellytettävä ruotsin kielen taito.

Perustelut:

Suomalaisissa peruskouluissa alkaa pakollisen A1-kielen (yleensä englanti) opiskelu kolmannella luokalla ja pakollisen B1-kielen (ruotsi) opiskelu seitsemännellä luokalla. Koululaisilla on periaatteellinen mahdollisuus aloittaa venäjän opiskelu vapaaehtoisena A2-kielenä peruskoulun viidennellä luokalla, valinnaisena B2-kielenä peruskoulun kahdeksannella luokalla tai valinnaisena B3-kielenä lukiossa.

Vaikka ruotsi ei enää kuulukaan ylioppilaskirjoitusten pakollisiin aineisiin, sen asema on Suomessa edelleen vahva ja lailla säädetty. Asema perustuu maan kaksikielisyyteen ja siitä johtuvaan virkamiesten kielitaitovaateeseen sekä pohjoismaisiin kulttuuriyhteyksiin. Itä-Suomessa tarvitaan venäjän taitoa päivittäin aivan tavallisissa palveluammateissa, ruotsia huomattavasti harvemmin, jos käytännössä lainkaan. TAK Oy:n v. 2008 tekemän työnantajakyselyn mukaan Itä-Suomessa työelämässä eniten tarvittut kielet ovatkin englanti ja venäjä.

Itä-Suomen maakunnat esittävät opetus- ja kulttuuriministeriölle, että käsitellessään mm. perusopetuksen tavoitteiden ja tuntijaon uudistamista valmistelleen työryhmän esityksiä ministeriö ottaisi huomioon maan eri osien erityistarpeet kieliopetuksen järjestämisessä. Venäjän kielen osaamisen merkitys Itä-Suomen maakuntien alueilla kasvaa jatkuvasti niin palvelu- kuin muillakin toimialoilla. Alueellisen kehityksen näkökulmasta on tärkeää, että myös opetuksen sisällöissä, erityisesti kieliopetuksen kohdalla, alueelliset erityispiirteet voitaisiin nykyistä paremmin huomioida.

3.2 Pohjois-Savon kärkihankkeet ja hankekokonaisuudet

Tässä luvussa esitellään ministeriöittäin ne Pohjois-Savon maakunnan kannalta keskeiset hankkeet ja hankekokonaisuudet, joista halutaan neuvotella ministeriöiden kanssa.

Liikenne- ja viestintäministeriö
<i>(alueviranomainen = tuen tai toimenpiteen kohde tai neuvotteluesityksen tekijä)</i>
Alueviranomainen: Pohjois-Savon ELY-keskus
1. Iisalmi-Ylivieska-radon sähköistys (sisältää Iisalmen kolmioraiteen rakentamisen) 44,8 M€ - <i>ylimaakunnallinen hanke Kainuun kanssa</i>   Toimenpiteet: Rataosan sähköistäminen v. 2011 – 2012.   Perustelut: Ennusteen mukaan Iisalmen ja Pyhäsalmen välillä kuljetusmäärät kasvavat vuoteen 2015 mennessä noin 1,2 miljoonalla tonnilla (117 %) ja tästä edelleen vuoteen 2030 noin 0,9 miljoonalla tonnilla (91%). Suurin osa kasvusta aiheutuu talvivaaran kaivoksen ja Siilinjärven rautapasutteen kuljetuksista.   Rataosan ongelmana ovat liikennepaikkojen raiteiden lyhyys. Tämän vuoksi esimerkiksi Vartiuksen kuljetusten hoitaminen rataosaa käyttäen ei ole laajassa mittakaavassa todellinen vaihtoehto.   Rataosalle esitettävien toimenpiteiden tarkoituksena on varmistaa rataosan välityskyky ja turvallisuus kasvavia tavaravirtoja varten (mm. Talvivaaran kuljetukset), parantaa kotimaisen teollisuuden kilpailukykyä radan sähköistuksen avulla ja mahdollistaa rataosan toimimisen Vartiuksen liikenteen varareittinä.   2. Kuopion tavara- ja henkilöratapihan perusparantaminen v. 2010-2012, 30 + 15 M€   Toimenpiteet: Ratapihan peruskorjaus tulee käynnistää ja ratapihojen raidejärjestelyt on saatettava vastaamaan muuttuneita toiminnallisia tarpeita. Tavaraliikenteen ratapihan peruskorjausta esitetään käynnistettäväksi v. 2011. Henkilöratapihan kehittämistoimet (15 M€) tulee suorittaa tavaraliikenteen ratapihan uusimistöiden jälkeen, mutta kuitenkin viimeistään matkakeskushankkeen toteutumisen yhteydessä eli mahdollisesti v. 2012 alkavana.   Perustelut: Henkilö- ja tavaraliikenteen ratapihat eivät vastaa enää nykyajan vaatimuksia. Tavaraliikenteen ratapihan puutteet syövät tavaraliikenteen tehokkuutta. Henkilöratapihan osalla ongelmana on mm. ratapihan lyhyys ja raiteiden määrä käytettyihin junapituuksiin ja junavuorojen määriin nähden. Aseman merkittävydestä huolimatta myöskään asemalaituri ei täytä tämän päivän vaatimuksia mm. esteettömyyden suhteen, sillä siltä puuttuvat mm. korotetut laiturit sekä myös asemalaiturille johtavat hissit.

3. Itä-Suomen logistiikkakeskus/yhdistettyjen kuljetusten terminaalialue, kust. 17 M€**Toimenpiteet:****Itä-Suomen logistiikkakeskuksen toteuttaminen, 2012 - 2013****Perustelut:**

Itä-Suomen logistiikkakeskus tulee toteutuessaan palvelemaan runkoliikennettä ja sen kautta läpivirtaavat Pohjois-Savon ja Itä-Suomen jakelukuljetukset. Logistiikkakeskuksen avulla voidaan alentaa itäisen Suomen keskimääräistä korkeampia logistiikkakustannuksia. Se on myös konkreettinen toimenpide ilmastomuutoksen vastaisessa taistelussa, sillä keskuksen yhteyteen rakennettavalla yhdistettyjen kuljetusten terminaalilla voidaan vähentää Pohjois-Savosta pääkaupunkiseudulle suuntautuvaa rekkaliikennettä 10- 20 %.

Pohjois-Savon liitto ja Pohjois-Savon ELY-keskus i ovat varautuneet osarahoittamaan hanketta EU- ja kansallisilla tuilla. Lisäksi Kuopion kaupunki on alustavasti tulossa hankkeeseen mm. maapohjahankinnoilla, kaavoituksella, kunnallistekniikan toteutuksella sekä esim. siltoilla.

Neuvottelut hankkeen rahoituksesta, toteutustavasta ja mahdollisesta vaiheistuksesta käydään syksyn 2010 aikana.

Sisäasiainministeriö

(alueviranomainen = tuen tai toimenpiteen kohde tai neuvotteluesityksen tekijä)

Alueviranomainen: Kriisinhallintakeskus

1. Kriisinhallintakeskuksen perusrahoituksen tason nosto, lisäys 0,3 M€

Toimenpiteet:

Kriisinhallintakeskus esittää 300 000 euron määrärahalisäystä SM:n momentille 26.01.01 Kriisinhallintakeskuksen tutkimus- ja kehittämistoimen vakiinnuttamiseen, tilannekuva- ja päivystysjärjestelmän kehittämiseen, siviilikriisinhallintakoulutuksen palautekoulutusjärjestelmän kehittämiseen ja muutosrakennettavien toimitilojen vuokratuluihin.

Perustelut:

Kriisinhallintakeskus perustettiin v. 2007 Kuopioon Pelastusopiston yhteyteen SM:n alaisena valtakunnallisena yksikkönä vastaamaan siviilikriisinhallinnan operatiivisista kansallisista valmiuksista. Kansallisten valmiuksien perustehtävä on varmistaa Suomen osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan ja rauhanrakentamiseen siviiliasiantuntijuuden voimin UM:n osallistuspäätöksen perusteella. Kriisinhallintakeskuksen tehtävänä on vastata myös kansainvälisen pelastustoimen kansallisista operatiivisista valmiuksista.

Kriisinhallintakeskuksen tutkimus- ja kehittämistoiminta käynnistyi jo syksyllä 2006 alueellisen ESR-hankerahoituksen myötä, ja hyvin käynnistynyt tutkimus- ja julkaisutoiminta mahdollisti sen, että v. 2008 tutkimus- ja kehittämistoiminnasta tuli yksi Kriisinhallintakeskuksen lakisäateisistä tehtävistä koulutuksen ja asiantuntijarekrytoinnin ohella.

Siviilikriisinhallinnan ja samalla Kriisinhallintakeskuksen kehittämistä kansallisesti ohjaa v. 2008 hyväksytty siviilikriisinhallinnan kansallinen strategia. Sen asettama vähimmäistavoite 150 asiantuntijasta operaatioissa saavutettiin lokakuussa 2009. Asiantuntijoiden lukumäärä on vakiintunut nykyiseen noin 160:een. Sekä hallituksen hyväksymä strategia että vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko pyrkivät vahvistamaan siviilikriisinhallintaa nostamalla asiantuntijoiden lukumäärää eri operaatioissa.

Ongelmana on ollut se, että kansallisiin valmiuksiin osoitetut määrärahat (SM) eivät ole nousseet samassa suhteessa kuin asiantuntijoiden lukumäärää on kyetty nostamaan UM:n siviilikriisinhallintamomentin mahdollistamana. Asiantuntijoiden lisääntyminen heijastuu suoraan Kriisinhallintakeskuksen toimintaan kasvavana koulutuksena, lisääntyvänä rekrytointina ja suurempina odotuksina siviilikriisinhallinnan tutkimustulosten hyödyntämiseksi. Lisääntynyt henkilöstömäärä on myös luonut toimitiloihin liittyvät tilatarpeet.

Vuonna 2010 SM:n momenttikehys Kriisinhallintakeskukselle on 1 265 000 € alueellisen ESR-rahoituksen ollessa n. 300 000 €. Suurin rahoituksellinen vaje on lakisäateisessä tutkimus- ja kehittämistoimessa, johon ei ole pystytty rekrytoimaan vakinaiseen työsuhteeseen yhtään henkilöä kehysmäärärahan pienuuden vuoksi. Myös vuokratulot nousevat nykyisestä, mikäli EAKR-hankerahoituksen mahdollistamat muutostyöt voidaan toteuttaa 2011.

300 000 euron lisäys kehukseen mahdollistaisi kahden tutkijan viran vakinaistamisen ja tutkimus- ja julkaisutoiminnan vakiinnuttamisen sekä mm. tilannekuva- ja päivystysjärjestelmän kehittämisen.

Yhteenveto neuvoteltaviksi esitettävistä määrärahaesityksistä (M€)

Valtion rahoitusmomentti:nro	Nimi	Lähtötaso 2010	TAE 2011	S 2012 M€	S 2013 M€	S 2014 M€	S 2015 M€
26.01.01	Kriisinhallintakeskuksen perusrahoitus	1,265	1,565	1,565	1,665	1,665	1,765
Valtion rahoitus yhteensä		1,265	1,565	1,565	1,665	1,665	1,765
Kuntien rahoitus yhteensä		-	-	-	-	-	-
Yksityinen rahoitus yhteensä		-	-	-	-	-	-

Sosiaali- ja terveysministeriö

(alueviranomainen = tuen tai toimenpiteen kohde tai neuvotteluesityksen tekijä)

Alueviranomainen: Pohjois-Savon liitto

1. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimean toimintojen siirtyminen kokonaisuudessaan Kuopioon

Toimenpiteet:

Fimean toiminnan tulee siirtyä kokonaisuudessaan Kuopioon siirtymissuunnitelman mukaisesti sekä vielä avoimien toimintojen alueellistua Kuopioon.

Perustelut

Valtioneuvosto on 28.1.2010 antanut selvityksen eduskunnalle (tarkastusvaliokunta) valtion toimintojen alueellistamisesta. Selvityksen liitteenä olevan Alueellistamisen koordinaatioryhmän 19.1.2010 päivätyssä ”Alueellistamisen kokonaisuunnitelmassa” todetaan, että STM:n hallinnonalalla päätetyistä 311 htv:stä koostuu 200 htv:tä Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta.

Fimean toiminta käynnistyi 1.11.2009. Alueellistamispäätökseen perustuen tällä hetkellä Kuopion toimipisteessä työskentelee 13-14 henkilöä ja siirtymissuunnitelman mukaan vuoden 2010 lopussa määrä olisi 20 henkilöä ja luku näyttäisi jossain määrin ylittyvän. Avoimiksi tulevien virkojen sijoituspaikka on Fimean mukaan Kuopio.

Siirtymissuunnitelman mukaan 1.3.2011 siirtyisi Kuopioon n. 20 vakanssia ja vuoden 2012 lopulla mitoitus olisi n. 70 työpaikkaa. Loput työpaikat siirtyisivät Kuopioon vuoteen 2014 mennessä.

Tilatarveselvitys on valmistunut kesällä 2010; sen pohjalta selvitetään olemassa olevat toimitilat ja myös uudisrakennusvaihtoehto.

Laboratorion siirtyminen on toistaiseksi avoin, mutta se tulee perustaa Kuopioon.

2. STM:n alaisten toimintojen vahvistaminen Kuopiossa

Toimenpiteet:

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) osatoimintojen alueellistaminen Kuopioon alkuperäisten päätösten mukaisesti.

Perustelut:

Alueellistamisen koordinaatioryhmän 19.1.2010 hyväksymän Valtion alueellistamisen kokonaisuunnitelman mukaan STM:ssä jo päätettyihin alueellistamistoimiin kuuluu THL:n 100 henkilötyövuoden alueellistaminen.

THL kaavailee toteuttavansa hallitusohjelman alueellistamistoimet vahvistamalla pääkaupunkiseudun ulkopuolisia toimipaikkojaan Jyväskylässä, Kuopiossa, Oulussa, Tampereella, Turussa ja Vaasassa. Kuopiossa toimii jo nyt merkittävä ympäristöterveyden osasto. STM:n tiedotteen 173/2009 mukaan ”Kuopiossa vahvistetaan ympäristöterveydenhuoltoa ja ympäristön hyvinvointivaikutuksia sekä potilasturvallisuutta, mukaan lukien lääketurvallisuus. Henkilötyövuosia lisätään 17.”

Pääkaupunkiseudun ulkopuolisille toimipaikoille suunnitellaan yksi tai useampia valtakunnallisen tason tehtäviä, joita ei tehtäisi missään muussa toimipaikassa. Tavoitteena on myös kiinteä yhteistyö sijaintipaikkakunnan muiden toimijoiden kanssa. Kuopio muodostaa sosiaali- ja terveydenhuollon osaamiskeskittymän, johon toimintoja voidaan tuloksellisesti alueellistaa.

HL:n alustavan suunnitelman mukaan Kuopioon olisi siirtymässä enintään 15 henkilötyövuotta vuoteen 2014 mennessä; määrä on alentunut valtion tuottavuusohjelman myötä 22 htv:stä. Sijoittamisen jälkeen THL:n toimipaikan koko Kuopiossa olisi n. 133 htv. Käytännössä alueellistamista Kuopioon ei ole tapahtunut.

Työterveyslaitoksen Kuopion toimipisteessä työskentelee kausitilanteesta riippuen 70-75 henkilöä. Suunnitelmia alueellistamisesta ei ole. Valtionhallinnon muutoksissa, mm. tuottavuusohjelma, tulee turvata vähintään nykyinen työpaikkamäärä ja kehittää edelleen Kuopion toimintoja.

3. Valtion korvaus terveydenhuollon yksiköille lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin, Itä-Suomen yliopiston hammaslääketieteen opetuksen tarvitsemien määrärahojen osoittaminen Pohjois-Savon sairaanhoitopiirille (STM, mom. 33.60.33, jossa Pohjois-Savon sairaanhoitopiiriä koskeva erillismaininta)

Toimenpiteet:

Pohjois-Savon sairaanhoitopiirille hammaslääkärin peruskoulutuksesta aiheutuvan määrärahan korottaminen nykyisestä 100 000 eurosta valtion v. 2011 ja 2012 talousarvioissa.

Perustelut:

Valtion vuoden 2010 talousarviossa oli ensimmäisen kerran lisäkorvaus em. momentin yhteydessä nimettynä Pohjois-Savon sairaanhoitopiirille hammaslääkärin peruskoulutuksesta aiheutuviin menoihin, suuruudeltaan 100 000 €. Vuoden 2011 talousarvioesityksessä vastaava summa on sama 100 000 €.

Em. EVO-rahoitus määräytyy asetusperusteisesti laskennallisella mallilla, jonka perusteena ovat aloituspaikat ja suoritettut tutkinnot. Opetus on Itä-Suomen yliopistossa käynnistynyt vuoden 2010 syksyllä 25 aloituspaikalla. Tavoitteena on nostaa aloituspaikkamäärä 40:een v. 2011. Laskennallinen malli alkaa v. 2012, laskentaperiaate toteutuu kahden vuoden viiveellä. Itä-Suomen yliopiston hammaslääketiede tarvitsee kliinisen vaiheen osalta huomattavasti suurempaa tukea Pohjois-Savon sairaanhoitopiirille kuin mitä malli tuo, opetuksen käynnistysvaiheesta johtuen.

Itä-Suomen yliopisto on esittänyt tarvepohjaisesti ko. summaksi osoitettavaksi Pohjois-Savon sairaanhoitopiirille v. 2011 400 000 €. Laskennallisen mallin arvio vuodelle 2012 on 268 750 €, mutta yliopiston laskelman mukainen tarve olisi 740 000 €. Kasvavien opiskelijamäärien vuoksi määrärahan tarve kasvaa myös vuosina 2013-2015.

Yhteenveto neuvoteltaviksi esitettävistä määrärahaesityksistä (M€)

Valtion rahoitus momentti: nro	Nimi	Lähtötaso 2010	TAE 2011	S 2012 M€	S 2013 M€	S 2014 M€	S 2015 M€
33.60.33	Valtion korvaus terveydenhuollon yksiköille lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksessa aiheutuviin kustannuksiin (Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri/hammaslääkärin peruskoulutus)	0,100	0,400	0,740	1,900	2,800	3,000
Valtion rahoitus yhteensä		0,100	0,400	0,740	1,900	2,800	3,000
Kuntien rahoitus yhteensä		-	-	-	-	-	-
Yksityinen rahoitus yhteensä		-	-	-	-	-	-

4. Rahoitustaulukot

MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISSUUNITELMA, RAHOITUS 2011-2015

Maakunta: **POHJOIS-SAVO**

ELY-keskuksen määrärahat, M€

Hallinnonala	Momentin numero	Momentin nimi	Lähtötaso 2010	Esitys 2011	Esitys 2012	Esitys 2013	Esitys 2014	Esitys 2015
OPM	29.10.34	Valtionosuus yleissivistävien oppilaitosten perustamiskustannuksiin	4,360	4,491	0,788	1,298	2,515	2,186
OPM	29.80.34	Valtionosuus ja -avustus yleisten kirjastojen perustamiskustannuksiin		0,120		0,894	0,200	
OPM	29.90.50	Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen (liikun- tapaikkarahoittaminen)		4,035	0,750			
MMM	30.40.77	Kalataloudelliset rakentamis- ja kunnostushankkeet	0,040	0,050	0,050	0,050	0,050	0,050
MMM	30.50.20	Vesivarojen käytön ja hoidon menot	0,565	1,270	1,430	0,380	0,380	0,380
MMM	30.50.31	Vesihuollon ja tulvasuojelun tukeminen	0,954	1,969	1,181	1,155	1,215	1,209
LVM	31.10.20	Perusväylänpito	32,500	25,500	33,000	33,000	33,000	33,000
LVM	31.10.50	Valtionapu yksityisten teiden kunnossapitoon ja parantamiseen	2,000	2,100	1,200	1,200	1,200	1,200
LVM	31.10.76	Maa- ja vesialueiden hankinnat ja korvaukset	1,000	0,800	0,700	0,700	0,700	0,700
LVM	31.10.78	Eräät tiehankkeet (VT5 Päiväranta-Vuorela ja Varkaus-Kuopio)	29,500	18,000	23,000	28,000	43,730	39,000
		- VT5 Päiväranta-Vuorela	29,500	18,000	23,000	13,000	3,730	
		- VT5 Leppävirta-Kuopio				10,000	30,000	29,000
		- VT23 Varkaus-Viinijärvi				5,000	10,000	10,000
LVM	31.30.63	Joukkoliikenteen palvelujen osto ja kehittäminen	3,338	3,400	4,000	4,300	4,600	4,900
TEM	32.20.45	Yritysten tutkimus- ja kehittämishankkeiden valmistelu	0,497	0,400	0,450	0,500	0,550	0,600
TEM	32.30.44	Alueellinen kuljetustuki	0,900	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
TEM	32.30.45	Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100	0,100
TEM	32.30.51	Työllistämis-, koulutus- ja erityistoimet (ELY antaa luvut)	27,600	29,500	26,000	24,000	24,500	24,500
TEM	32.30.64	Työllisyysperusteiset siirtomenot investointeihin (ELT antaa luvut)	2,000	1,900	2,000	2,000	2,000	2,000
TEM	32.60.40	Energiatuki	1,7	2,000	2,200	2,400	2,600	2,800
YM	35.10.21	Eräät luonnonsuojelun menot	0,038	0,040	0,050	0,050	0,050	0,050
YM	35.10.61	Ympäristönsuojelun edistäminen	0,060	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
YM	35.10.63	Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000
YM	35.10.77	Ympäristötyöt	1,140	2,130	0,870	0,580	0,505	0,330
YM	35.20.64	Avustukset rakennusperinnön hoitoon	0,107	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200
		Valtion rahoitus yhteensä	110,399	102,005	101,969	104,807	122,095	117,205
		Kuntien rahoitus (arvio)	12,967	25,289	16,348	14,820	17,264	16,336
		Julkinen rahoitus yhteensä	123,366	127,294	118,317	119,627	139,359	133,541
		Yksityinen rahoitus (arvio)	4,026	8,404	7,826	8,247	8,669	9,090
		RAHOITUS YHTEENSÄ	127,392	135,698	126,143	127,874	148,028	142,631

* Rakenneraho-ohjelmien sekä maaseudun- ja kalatalouden kehittämissuunitelmien rahoitus ilmoitetaan EU-ohjelmat-taulukossa.

MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISSUUNITELMA, RAHOITUS 2010-2014

Muut maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta keskeiset määrärahat, M€

 Maakunta: **POHJOIS-SAVO**

Hallinnonala	Momentin numero	Momentin nimi	Lähtötaso 2010	Esitys 2011	Esitys 2012	Esitys 2013	Esitys 2014	Esitys 2015
SM/siviilikriisinhallintakeskus	26.01.01	Kriisinhallintakeskuksen perusrahoitus	1,265	1,565	1,569	1,665	1,665	1,765
OPM/Itä-Suomen yliopisto	29.40.50	Yliopistojen toimintameno (hammaslääkärikoulutus Kuopiossa)	0,398	0,800	2,300	4,100	4,000	3,900
LVM/Kunnat	31.40.50	Pohjois-Savon laajakaistahanke **)		4,087	4,154	0,636		
TEM/Pohjois-Savon liitto	32.50.43	Maakunnan kehittämisraha (yhteensä)	1,770	2,105	2,160	2,265	1,400	1,400
		- OSKE	0,770	0,905	0,910	0,915	*)	*)
		- Ohjelmiin sitomaton	1,000	1,200	1,250	1,350	1,400	1,400
STM/Kunnat	33.60.37	Valtionavustus kunnille sosiaali- ja terveydenhuollon korjaushankkeisiin (myös uudisrakentamista)	0,400	4,000	4,000	4,000	4,000	4,000
STM/Kunnat	33.60.33	Valtion korvaus terveydenhuollon yksiköille lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin (Pohjois-Savon sh-piiri/hammaslääkäriin peruskoulutus)	0,100	0,400	0,740	1,900	2,800	3,000
		Valtion rahoitus yhteensä	3,933	12,957	14,923	14,566	13,865	14,065
		Kuntien rahoitus (arvio)	2,800	5,043	5,127	3,468	3,200	3,200
		Julkinen rahoitus yhteensä	6,733	18,000	20,050	18,034	17,065	17,265
		Yksityinen rahoitus (arvio)	-	-	-	-	-	-
		RAHOITUS YHTEENSÄ	6,733	18,000	20,050	18,034	17,065	17,265

*) OSKE-ohjelman jatkosta ei tietoa

**) Lisäksi laajakaistahankeeseen tulee ohjata vuositasolla v. 2011 2,8 milj.€, v. 2012 3,5 milj.€, v. 2013 2,6 milj.€, v. 2014 2,2 milj.€ ja v. 2015 0,1 milj.€

MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMISSUUNITELMA, RAHOITUS 2010-2014

EU-rahoitus, M€

Maakunta: **POHJOIS-SAVO**

Hallinnonala	Momentin numero	Momentin nimi ja toteutettava ohjelma	Lähtötaso 2010	Esitys 2011	Esitys 2012	Esitys 2013	Esitys 2014	Esitys 2015
MMM	30.10.61	EU:n osallistuminen maaseudun kehittämiseen						
		Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma	2,379	2,379	2,379	2,379		
MMM	30.10.62	Valtion rahoitusosuus EU:n osaksi rahoittamasta maaseudun kehittämisestä						
		Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma	2,907	2,907	2,907	2,907		
MMM	30.40.62	Elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen	3,2	1,8	0,6	0,6		
TEM	32.50.64	EU:n rakennerahastojen ja valtion rahoitusosuus EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ohjelmakaudella 2007—2013:						
		EU:n rahoitus	31,767	28,170	13,933	4,322		
		EAKR-toimenpideohjelma:	21,715	19,937	11,289	4,322		
		Manner-Suomen ESR-toimenpideohjelma:	10,052	8,233	2,644	0,000		
		- valtakunnallinen						
		- alueellinen	10,052	8,233	2,644	0,000		
		Valtion rahoitus	25,348	26,790	17,896	14,990		
		EAKR-toimenpideohjelma:	18,088	18,935	12,741	10,018		
		Manner-Suomen ESR-toimenpideohjelma:	7,260	7,855	5,155	4,972		
		- valtakunnallinen						
		- alueellinen	7,260	7,855	5,155	4,972		
				EU:n rahoitus yhteensä	34,146	30,549	16,312	6,701
		Valtion rahoitus yhteensä	29,655	31,497	21,403	18,497		
		Kuntien rahoitus (arvio)	9,474	13,092	4,707	2,030		
		Julkinen rahoitus yhteensä	73,275	75,138	42,422	27,228		
		Yksityinen rahoitus (arvio)	49,678	39,103	22,392	10,397		
		RAHOITUS YHTEENSÄ	122,953	114,241	64,814	37,625		

LIITE Maakuntaohjelman seuranta- ja tavoiteindikaattorit

Maakunta:POHJOIS-SAVO

	toteutunut kehitys										tavoite	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2014	
MUUTTOLIIKE JA VÄESTÖ												
Väkiluku												
Pohjois-Savo	253 759	252 842	251 976	251 356	251 095	250 064	249 498	248 872	248 423	248 182		247 280
P-Savon osuus koko maasta %	4,9	4,9	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7	4,7	4,7	4,7		4,5
20-34-vuotiaiden nettomuutto												
Pohjois-Savo; henk.	-1 103	-823	-423	-320	-356	-686	-494	-477	-347	-290		-200
Pohjois-Savo; %-osuus vastaavan ikäisistä	-2,52	-1,94	-1,02	-0,78	-0,86	-1,66	-1,20	-1,16	-0,84	-0,70		-0,48
Nettomuutto												
Pohjois-Savo; henk.	-1 535	-930	-525	-354	-232	-933	-402	-219	-243	-63		60
Pohjois-Savo; %-osuus väestöstä	-0,60	-0,37	-0,21	-0,14	-0,09	-0,37	-0,16	-0,09	-0,10	-0,03		0,02
Luonnollinen väestönkasvu (%-osuus väestöstä)												
Pohjois-Savo	-0,07	0,00	-0,14	-0,10	-0,02	-0,05	-0,07	-0,16	-0,10	-0,08		-0,08
Koko maa	0,14	0,15	0,12	0,15	0,19	0,19	0,21	0,18	0,20	0,20		
Vanhushuoltosuhte (yli 65-vuotiaat 15-64-vuotiaista, %)												
Pohjois-Savo	25,5	25,9	26,2	26,7	27,3	27,6	28,5	28,5	28,9	29,3		36,0
Koko maa	22,4	22,7	22,9	23,3	23,8	24,0	24,8	24,8	25,2	25,6		31,0
KILPAILUKYKY												
Bkt/asukas (€/asukas, käyvin hinnoin)												
Pohjois-Savo; €/asukas	19 521	20 847	21 225	21 965	22 373	23 769	24 906	27 044	28 667			33 649
Pohjois-Savo; koko maa=100	76,4	77,4	76,8	78,5	76,9	79,4	78,5	79,6	80			82
Liikevaihdon kasvu (%)												
Pohjois-Savo		6,4	2,6	2,5	5,2	6,6	4,2	10,4	9,1	-16,6		8
Koko maa		3,0	1,1	2,5	4,8	5,4	10,6	8,2	6,4	-16,1		
Aloittaneet yritykset %:na lopetetuista yrityksistä												
Pohjois-Savo		104,9	120,3	116,3	115,6	127,1	152,1	127,4	118,0			125
Koko maa		114,7	119,6	125,3	128,2	140,8	147,4	152,2	127,0			
Väestön tulotaso												
Pohjois-Savo	11 198	11 668	12 261	12 959	13 716	13 876	14 624	15 520	16 606			17 963
Koko maa	12 713	13 019	13 570	14 221	14 992	15 329	16 015	17 087				

Maakunta:POHJOIS-SAVO

	toteutunut kehitys										tavoite	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2014	
TALouden TASAPAINO												
Kuntien vuosikate euroa/asukas												
Pohjois-Savo	107,00	211,0	365	232	129	129	233	202	292	278		
Koko maa	288,00	331,00	381	240	211	213	327	382	363	340		
TYÖLLISYYS												
Työttömyysaste (työvoimatutkimus)												
Pohjois-Savo	11,8	13,1	12	10,7	10,7	10	9,8	9,8	7,8	10,8	9	
Koko maa	9,8	9,1	9,1	9	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2		
Pohjois-Savo: ind. koko maa=100	120,4	144,0	131,9	118,9	121,6	119,0	127,3	142,0	121,9	131,7		
Työllisyysaste (työvoimatutkimus)												
Pohjois-Savo	61,3	59,8	60,4	61,6	62,1	63,3	63,8	62,5	64,7	62,2	65	
Koko maa	66,9	67,7	67,7	67,3	67,2	68	68,9	69,9	70,6	68,3		
Pohjois-Savo: ind. koko maa=100	91,6	88,3	89,2	91,5	92,4	93,1	92,6	89,4	91,6	91,1		
Työpaikat (työvoimatutkimus)												
Pohjois-Savo;1000 henk.	103	100	101	103	103	104	105	103	106	102	100	
Pohjois-Savo; indeksi 2005=100	99,0	96,2	97,1	99,0	99,0	100,0	101,0	99,0	101,9	98,1	96,2	
Koko maa; indeksi 2005=100	97,3	98,6	98,8	98,5	98,5	100,0	101,7	103,8	105,4	102,3		
ALUEEN SISÄISET EROT												
Väestön ikärakenteen keskihajonta	2,32	2,40	2,48	2,55	2,59	2,69	2,82	2,93	3,00			
OSAAMINEN												
Tutkinnon suorittaneiden osuus 15-vuotta täyttäneistä (%)												
Pohjois-Savo	58,2	58,9	59,9	60,8	61,7	62,5	63,3	64,2	65,0		69	
Koko maa	59,4	60,2	61,0	61,9	62,7	63,4	64,1	64,8	65,5			
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29-vuotiaat (%-osuus koko ikäluokasta)												
Pohjois-Savo	15,0	14,3	13,4	13,3	13,2	13,4	13,4	13,7	13,8		12,5	
Koko maa	16,0	15,2	14,3	13,9	13,8	14,3	14,7	15,3	15,9			

Maakunta:POHJOIS-SAVO

	toteutunut kehitys										tavoite							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2014							
Kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista (%)																		
TOL 2008																		
Pohjois-Savo (terv. ja sos.palv.+teoll.+kauppa)											44,4	46						
Koko maa (teoll.+ terv. ja sos.palv.+kauppa)											43,6							
TOL 2002																		
Pohjois-Savo											44,0	44,3	44,3	44,5	44,8	44,8	45,5	
Koko maa											45,4	45,3	45,0	45,0	45,3	45,8	46,0	
T&k-rahoitus																		
Pohjois-Savon osuus koko maasta (%)	1,9	2,2	2,5	2,2	2,3	2,4	2,3	2,4	2,1		2,7							
Yritysten osuus P-Savon t&k-menoista (%)	36,0	37,9	41,8	37,9	38,9	38,0	35,6	39,0	41,6		45							
ELINYMPÄRISTÖN LAATU JA ALUERAKENNE																		
Maaseutuväestön 1) osuus koko väestöstä Pohjois-Savossa	36,9	36,6	36,3	36,0	35,8	35,6	35,4	35,2	34,9	34,6	33,6							
Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta																		
Pohjois-Savo											38,3	40						
Koko maa											28							
Teollisuuden ja yhdyskuntien fosfori- ja typpikuormitus vesistöihin																		
Pohjois-Savo: kokonaisfosfori (kg/vuosi)	29 241	23 582	18 061	23 349	19 822	17 883	20 403	19 825	21 841									
Pohjois-Savo: kokonaistyyppi (kg/vuosi)	1 170 168	1 062 654	842 280	983 950	1 024 165	1 096 462	1 345 344	1 365 471	1 151 478									
HYVINVOINTI																		
Sairastavuus Pohjois-Savossa, koko maa=100	120,1	119,5	120,1	122,5	121,5	120,8	120,8	121,2	121,4		118							
Eläkkeensaajien osuus väestöstä (%)																		
Pohjois-Savo	27,5	27,8	28,1	28,4	28,5	28,8	29,1	29,4	29,8									
Koko maa	23,8	24,0	24,3	24,4	24,5	25,8	24,9	26,2	26,6									

Maaseutuväestö tässä ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun kunnat = Koko Pohjois-Savon väestö vähennettynä Kuopion, Karttulan, Siilinjärven, Iisalmen ja Varkauden väestöllä

TOL = tilastokeskuksen toimialaluokitus

Pohjois-Savon liiton julkaisuluettelo

Sarja A

- A:1 Kunnallistalouden pitkän aikavälin kehitysnäkymistä Pohjois-Savossa,
- A:2 Varkauden seudun pohjoisosan seutukaava Varkaus, Leppävirta
- A:3 Saimaan Vuoksi, Veneyly ja vesimatkailu/Lähtökohtaselvitys
- A:4 Pohjois-Savon jätehuoltosuunnitelma
- A:5 Koillis-Savo. Ulkoilureitistön yleissuunnitelma
- A:6 Maakuntasuunnitelma 2017 - Tavoitteet
- A:7 Koillis-Savon seutukaava. Ehdotus 14.6.1993.
- A:8 Lähetäänpäs käymään taululla. Satu Syrjälä: sosiaalityön suuntautumisvaihtoehdon pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto 1993
- A:9 Lineaarikiyhdyttimen sijaintipaikkatutkimus Pohjois-Savon alueella
- A:10 Pohjois-Savon kalastusmatkailu 2000
- A:11 Pohjois-Savon kehittämissuunnitelma 1995-1999
- A:12 Kyläkauppa muuttuu - Kyläkauppiin oheislukemisto
- A:13 Kirkollisiin rakennuksiin ja alueisiin liittyvät uhkatekijät Pohjois-Savossa
- A:15 Pohjois-Savon 6-ohjelma 1995-1999
- A:16 Pohjois-Savon 5b-ohjelma 1995-1999
- A:17 Alueellinen kehittäminen yrittäjyyden ja omatoimisuuden edistäjänä Savossa
- A:18 Sisä-Savon seutukaava. Ehdotus 9.6.1997.
- A:19 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2020
- A:20 Koillis-Savon seutukaava
- A:21 Pohjois-Savon kehittämissuunnitelma 1998-2000
- A:22 Varkauden seudun pohjoisosan seutukaavan muutos, Leppävirta
- A:23 Korjalaan yhdessä - Pohjois-Savon asuntokannan korjaustoiminnan edistämisyhteistyön loppuraportti
- A:24 Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämissuunnitelma v. 2000-2006
- A:25 Pohjois-Savon Maakuntakuvatutkimus 2000
- A:26 Pohjois-Savo vuonna 2000 – nykytilanne ja aiempien maakuntasuunnitelmien tavoitteiden toteutuminen
- A:27 Pohjois-Savon matkailustrategia 2001-2006
- A:28 Pohjois-Savon hyvinvointiklusteri – TOIMINTAOHJELMA 2002-2006
- A:29 Pohjois-Savon ICT-yritysten toimintaympäristö
- A:30 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma v. 2020
- A:31 Sisä-Savon seutukaava
- A:32 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin käynnistämiselvitys
- A:33 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2003-2006
- A:34 PUHTAASTI PARASTA! Pohjois-Savon elintarvikealan kehittämissuunnitelma 2003-2010
- A:35 Euroopan unionin laajentumisen taloudelliset vaikutukset ja sen tarjoamat liiketoimintamahdollisuudet Suomen pk-yrityksille
- A:36 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien vaikutukset
- A:37 Kuopion seudun maakuntakaavan rakennemallien palveluverkkoselvitys
- A:38 Kuopion seudun maakuntakaava – rakennemallien vaikutukset ja niiden vertailu
- A:39 Pohjois-Savon tietoyhteiskuntastrategia
- A:40 Pohjois-Savon kulttuuriklusterin kehittämissuunnitelma
- A:41 Kuopion seudun maakuntakaava, yhdistelmärakennemallin vaikutukset
- A:42 Ylä-Savon seudun maakuntakaava
- A:43 Kuopion seudun kulttuuriympäristö selvityksen vahvuudeksi
- A:44 Kuopion seudun maakuntakaava
- A:45 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2030
- A:46 Pohjois-Savon kulttuuristrategia
- A:47 Paikoillanne. Valmiina . . .
- A:48 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2007-2010
- A:49 Pohjois-Savon kaupallinen palveluverkko 2006. Maakuntakaavan palveluselvitys
- A:50 Pohjois-Savon kaupallinen palveluverkko 2006. Kaupan keskus ja kehitys.
- A:51 Opetustoimen arviointiryhmän loppuraportti

- A:52 Leppävirran pohjoisosan VT5:n maakuntakaava. Ehdotus 28.5.2007.
- A:53 Sosiaali- ja terveyspalvelujen arviointiryhmän loppuraportti
- A:54 Pohjois-Savon matkailustrategia 2007-2013
- A:55 Energia- ja ympäristöteknologia (Pohjois-Savon liitto ja Savonia-akk)
- A:56 Euroyritykset kasvuhakuisia ja yhteistyökykyisiä
- A:57 PSMK:n selvityksiä: Moottoriturheilualaueet
- A:58 PSMK:n selvityksiä: Ampumarata-alueet
- A:59 Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma; Kehittämishankkeista uusia toimintatapoja Pohjois-Savoon
- A:60 Leppävirran pohjoisosan valtatie 5 maakuntakaava
- A:61 Pohjois-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma. Liikennestrategia 2008
- A:62 Pohjois-Savon tietohallintostrategia
- A:63 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma, maakuntastrategia
- A:64 Hyvästä parhaaseen. Perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalipalvelujen arviointiryhmän loppuraportti
- A:65 Opintietä ammattiin. Opetustoimen arviointiryhmän loppuraportti
- A:66 Pohjois-Savon kulttuuriympäristöselvitys, osa 2.
- A:67 Pohjois-Savon maakuntakaava 2030. Maakuntakaavaselustus

Sarja B

- B:1 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1991-95, toimintasuunnitelma 1991 ja talousarvio 1991
- B:2 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1992-96, toimintasuunnitelma 1992 ja talousarvio 1992
- B:3 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1991
- B:4 Pohjois-Savon lähijalan kehitysnäkymät 1991
- B:5 Maakunnallisen kehittämissuunnitelman seurantaraportti vuosilta 1989-91
- B:6 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1991
- B:7 Pohjois-Savon Liiton kuntainliittosuunnitelma 1993-97, toimintasuunnitelma 1993 ja talousarvio 1993
- B:8 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1992
- B:9 Pohjois-Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1992
- B:10 Maakuntien ja kuntien muuttuva asema eurooppalaisessa yhteydessä - vaikutuksia Pohjois-Savoon
- B:11 Kuntayhtymäsuunnitelma 1994-98, toimintasuunnitelma 1994 ja talousarvio 1994
- B:12 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1993
- B:13 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1993
- B:14 Pohjois-Savon liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1995-1999, toimintasuunnitelma 1995 ja talousarvio 1995
- B:15 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1994
- B:16 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1994
- B:17 Savon Liiton kuntayhtymäsuunnitelma 1996-2000, toimintasuunnitelma 1996 ja talousarvio 1996
- B:18 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1995
- B:19 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1995; Savon Liiton toimintasuunnitelma 1997, talousarvio 1997 ja talous-suunnitelma 1997-1999
- B:21 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1996
- B:22 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1996
- B:23 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1996,
- B:24 Maakuntarahan seurantaraportti 1994
- B:25 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1995
- B:26 Maakunnallisen kehittämissuunnitelman seurantaraportti vuosilta 1989-1995
- B:27 Savon Liiton toimintasuunnitelma 1998, talous-suunnitelma 1998-2000, talousarvio 1998
- B:28 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1997
- B:29 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1997
- B:30 Maakunnan kehittämissuunnitelman seurantaraportti 1997
- B:31 Toiminta- ja talous-suunnitelma 1999-2001 sekä talousarvio 1999
- B:32 Pohjois-Savon kehitykseen vaikuttavat sektoripoliittikat ja aluekehityspoliittikat sekä alueen taloussosiaalinen tila
- B:33 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1998
- B:34 Savon Liiton toimintakertomus vuodelta 1998

- B:35 Työvoimatarpeen ja ammatillisen koulutuksen kohtaaminen Pohjois-Savossa 1998-1999, Faktat ja visiot -loppuraportti
B:36 Osaaminen ja koulutustarve Pohjois-Savon yrityksissä ja toimipaikoissa
B:37 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1998
B:38 Toimintasuunnitelma ja talousarvio 2000 sekä taloussuunnitelma 2001 - 2002
B:39 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 1999
B:40 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 1999
B:41 Pohjois-Savon väliaikainen ammattikorkeakoulu – kokeilusta vakinaiseksi ammattikorkeakouluksi
B:42 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 1999
B:43 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma 2001 sekä talousarvion 2001 puitteet
B:44 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2000
B:45 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2000
B:46 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2000
B:47 Maakunnallisen kehittämisrahaston seurantaraportti vuosilta 1996-2000
B:48 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2002 sekä taloussuunnitelma 2003-2004
B:49 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2001
B:50 Maakunnan kehittämisrahan seurantaraportti 2001
B:51 Pohjois-Savon toimipaikkarekisteri 2001
B:52 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2003 sekä taloussuunnitelma 2004-2005
B:53 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2002
B:54 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2004 sekä taloussuunnitelma 2005-2006
B:55 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2003
B:56 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2005 sekä taloussuunnitelma 2006-2007
B:57 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2004
B:58 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2006 sekä taloussuunnitelma 2007-2008
B:59 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2006-2007
B:60 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2005
B:61 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2007 sekä taloussuunnitelma 2008-2009
B:62 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunn. TOTSU 2007-2008
B:63 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2006
B:64 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2008 sekä taloussuunnitelma 2009-2010
B:65 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2008-2009
B:66 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2007
B:67 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2009 sekä taloussuunnitelma 2010 - 2011
B:68 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2009-2010
B:69 Pohjois-Savon maakuntasuunnitelman 2030 seurantaraportti syys 2008
B:70 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2008
B:71 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2010 sekä taloussuunnitelma 2011-2012
B:72 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma 2010-2011
B:73 Pohjois-Savon liiton toimintakertomus vuodelta 2009
B:74 Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2011-2014
B:75 Maakuntaohjelman ympäristöselostus
B:76 Pohjois-Savon liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2011 sekä taloussuunnitelma 2012-2013
B:77 Pohjois-Savon maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma TOTSU 2011-2012

ISBN 978-952-5759-38-9

ISSN 1797-4410

ISBN 978-952-5759-39-6 pdf